

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
протоколом засідання Вченої ради
історичного факультету
від 20.12.2023 № 4

ПРОГРАМА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
(комплексного кваліфікаційного екзамену)

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія»
спеціальність «014 Середня освіта»
спеціалізація «014.03 Історія»
Історичний факультет

Програма підсумкової атестації (комплексного кваліфікаційного екзамену)
для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія».

Розробники: В.М. Романцов, професор кафедри історії та археології,
доктор історичних наук
С.С. Арабаджи, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук
Ю.В. Коробка, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук
Н.Ф. Шипік, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук

Програма підсумкової атестації обговорена та схвалена на засіданні кафедри історії та археології,
Протокол від «19» грудня 2023 року № 5

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою комплексного кваліфікаційного екзамену являється оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з використанням загальнодержавних методів комплексної діагностики.

До основних завдань кваліфікаційного екзамену відноситься перевірка:

- набутих здобувачем вищої освіти компетенцій (загальних та спеціальних);
- рівня володіння сучасним історичним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання складних задач та практичних проблем;
- рівня володіння методологією та інструментарієм проведення історичного дослідження.
- розуміння сутності та соціального значення педагогічної професії та особливостей діяльності в закладах системи середньої освіти;

Підсумкова атестація є формою виявлення ступеню підготовленості випускників, які здобувають базову вищу освіту, до здійснення самостійної професійної діяльності за обраним фахом. Під час випробувань оцінюється рівень досягнення визначених результатів навчання та їх відповідність кваліфікації «Бакалавр освіти. Вчитель історії» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	<ul style="list-style-type: none">– Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
Загальні компетентності	<ul style="list-style-type: none">– Здатність діяти громадянськи свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя.– Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел.– Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово.– Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж життя.– Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Аналізувати, узагальнювати, пояснювати факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції.– Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх, виправляти помилки та пропонувати рішення проблеми.– Здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так письмово. Правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме: неофіційним, офіційним та науковим.– Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність орієнтуватись в інформаційному просторі,

	<p>володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб, раціонально співіснуванні з техносферою.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. Співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати взаєминами з іншими. – Здатність діяти соціально відповідально та громадянські свідомо. Орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян. – Здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації.
<p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Здатність застосовувати знання педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності, виявляючи наполегливість у досягненні мети, відповідальність за розвиток дитячого колективу. – Здатність організовувати навчально-виховний процес в основній школі з урахуванням індивідуальних та особливих потреб школярів, забезпечувати якість загальної середньої освіти. – Здатність аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками. – Здатність забезпечувати ефективне керівництво пізнавальною діяльністю учнів, моральним та інтелектуальним розвитком особистості школяра. – Здатність використовувати базові загальні знання з історії та знання з дотичних галузей – знання про історичні події, історичний простір, світову хронологію, історичні поняття, терміни та процеси, історичних особистостей; знаннями зі спеціальних історичних дисциплін та базовими знаннями з дотичних галузей. – Здатність застосовувати знання історичного змісту та професійні вміння, методи та засоби викладання історії у професійній діяльності фахівця середніх закладів освіти. – Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з професійними завданням, передусім, формуючи цю інформацію в обґрунтовану розповідь чи пояснення. – Здатність знаходити зв'язок між проблемами сьогодення та минулого. Формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку, знаходити історичні паралелі, визначати можливі тенденції у розвитку подій, явищ та процесів.
<p>Програмні результати навчання</p>	<p>РН-1. Знання найважливіших фактів історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також глибокі знання про певний історичний період або проблему;</p> <p>РН-2. Розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства і уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;</p> <p>РН-3. Знання понятійного апарату, теоретичних засад та основних пізнавальних підходів і методів, провідних напрямів сучасної історичної науки, психології та педагогіки;</p> <p>РН-4. Здібність розуміти, критично аналізувати та використовувати базову інформацію з історичних та педагогічних дисциплін;</p> <p>РН-5. Вміння інтерпретувати інформацію з різних видів джерел.</p>

PH-6. Вміння аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах

PH-7. Вміння пояснювати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот

PH-8. Володіння основами професійної культури, здібність до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою.

PH-9. Знання психології та педагогіки середньої школи, особливостей викладацької діяльності та сучасних методик викладання історії в школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів;

PH-10. Знання сучасних теоретичних та практичних основ навчання історії, специфіки застосування новітніх освітніх технологій в основній (базовій) та профільній школі;

PH-11. Знання норм, критеріїв оцінювання знань та умінь учнів;

PH-12. Знання психологічних особливостей засвоєння учнями навчальної інформації, розвитку їх здібностей з метою прогнозування, діагностики ефективності та корекції навчально-виховного процесу.

PH-13. Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями і вміння упроваджувати їх в освітній процес.

PH-14. Володіння навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами

МОДУЛЬ I

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ДОБИ АНТИЧНОСТІ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Тема 1. Давня та середньовічна історія України

Українські землі в стародавні часи. Заселення території України первісними людьми. Еволюція господарства та суспільного розвитку доби кам'яного віку. Трипільська культура.

Найдавніші державні утворення на території України. Кіммерійці, скіфи, сармати. Грецька колонізація та античні міста-держави. у Північному Причорномор'ї.

Тема 2. Середньовічна історія України

Анти. Східноєвропейські слов'янські племена та племінні союзи у VI – IX ст. Заснування Києва. Походження термінів „Русь”, „Руська земля”. Русь у сучасному науковому та політичному дискурсі. Київська Русь – середньовічна східноєвропейська монархічна держава. Князь Олег. Утворення Київської держави. Русь за часів Ігоря, Ольги, Святослава. Розширення кордонів. Війни з кочівниками та Візантією. Проникнення Християнства на Русь. Хрещення Русі та його історичне значення. Володимир Великий та Ярослав Мудрий. „Руська правда”.

Роздробленість Русі. Південно-західні руські князівства (XII - перша половина XIV ст.). Володимир Мономах і його боротьба за єдність Русі. Перша згадка терміну «Україна». Місце Київської Русі в історії України.

Галицько-Волинське князівство. Татаро-монгольська навала. Панування Золотої Орди. Галицько-Волинська держава у II половині XVIII - I половині XIV ст.

Україна під владою Литви і Польщі. Велике князівство Литовське. Включення до його складу земель України. Кревська унія. Вітовт. Ліквідація удільних князівств. Литовські статuti.

МОДУЛЬ II

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В НОВИЙ ЧАС

Тема 3. Виникнення українського козацтва, його місце в історії України

Виникнення козацтва, його господарська та військова діяльність. Заснування Запорозької Січі. Виникнення реєстрового козацтва. Люблінська унія та утворення Речі Посполитої. Берестейська церковна унія. Православні братства.

Перші козацькі повстання. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Відновлення ієрархії Української православної церкви. «Статті для заспокоєння руського народу». Повстання 20-30-х рр. XVII ст. «Ординація Війська Запорозького реєстрового».

Тема 4. Національно-визвольна війна українського народу

Характер, рушійні сили і мета Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Початок війни. Битви на Жовтих водах, під Корсунем та під Пилявцями. Зборівський договір. Становлення козацької держави. Битва під Берестечком. Білоцерківський мирний договір.

Зовнішньополітична діяльність гетьманського уряду Війська Запорозького. Переяславсько-московський договір 1654 р. та його оцінка в історіографії. Військово-політична діяльність гетьмана Б. Хмельницького у 1654-1657 рр. Завершення Визвольної війни та її наслідки. Гетьман І. Виговський і Гадяцький договір.

Тема 5. Козацька держава II пол. XVII-XVIII ст.

Доба Руїни. Розкол України. Андрусівське перемир'я 1667 р. Життя і діяльність Гетьмана П. Дорошенка. Життя і діяльність кошового отамана І. Сірка. «Вічний мир» 1686 р.

Гетьман І. Мазепа в історії України. Участь Війська Запорозького у Північній війні 1700-1721 рр. Визвольна акція гетьмана. Конституція гетьмана П. Орлика.

Утворення Малоросійської колегії. Відновлення гетьманського уряду. Гетьман Данило Апостол. Останній гетьман Війська Запорозького Кирило Розумовський. Ліквідація Гетьманщини та її історичне значення. Нова Запорозька Січ. Ліквідація Запорозької Січі та її історичне значення. Ліквідація полково-сотенного та судового устрою України. Перетворення її у провінцію Російської імперії. Закріпачення селян. Гайдамацький рух на Правобережжі. Поділи Речі Посполитої. Уся Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії. Анексія Криму Росією. Заселення Південної України. Виникнення чорноморських портів та міст.

Тема 6. Україна в імперську добу

Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій у першій половині ХІХ ст. Імперська інтеграція українських земель. Початок українського національного відродження. «Енеїда» І. Котляревського. «Харківські романтики». П. Гулак-Артемівський. Г. Квітка-Основ'яненко.

Дії українського національного руху в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848-1849 рр. Головна руська рада. Лук'ян Кобилиця.

Кирило-Мефодіївське товариство. Програмні твори кирило-мефодіївців. Репресії царизму проти членів товариства (в тому числі Т.Г. Шевченка).

Українські землі у складі Російської імперії у другій половині ХІХ ст. Криза кріпосницької системи Маніфест 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Великі реформи 60-70-х років ХІХ ст.

Промисловий переворот. Залізничне будівництво. Розвиток важкої промисловості у Донбасі і Придніпров'ї. Посилення впливу буржуазії. Поглиблення соціального розшарування села. Переслідування української мови. Валуєвський циркуляр і Емський указ. Т.Г. Шевченко. В.Б. Антонович. Активізація національного руху. Українські громади. «Братство Тарасівців». Народники. Марксистські гуртки.

Західноукраїнські землі у другій половині ХІХ ст. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української національно-демократичної партій.

Початок переселення українців на Американській континент. Перші українські колонії в США і Канаді.

Тема 7. Україна на початку ХХ ст.

Україна на початку ХХ ст. Ліберальна опозиція царизму. Українські і загальноросійські партії в Україні. Демократична революція 1905-1907 р. Робітничі страйки в Україні після «кривавої неділі». Повстання на броненосці «Потьомкін» та інші збройні виступи. Виникнення рад робітничих депутатів. Державна дума. Піднесення українського національного руху. Столипінська політика в Україні. Столипінська аграрна реформа. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Товариство українських поступовців.

МОДУЛЬ ІІІ

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 8. Україна в роки І Світової війни

Перша світова війна. Національно визвольний рух в умовах війни. «Спілка визволення України». Українські січові стрільці. Антиукраїнська політика російської окупаційної влади у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Антивоєнний рух.

Тема 9. Українська революція 1917-1921 рр.

Лютнева революція 1917 р. Початок Української національно- демократичної революції. Утворення Центральної ради, її політична програма. Курс на автономію України. Боротьба за відродження української державності. М.С. Грушевській та В.В. Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських та солдатських депутатів. Всеукраїнський національний конгрес 7-8 квітня 1917 р. Центральна рада та Тимчасовий уряд. I Універсал. Генеральний секретаріат. II Універсал.

Жовтневий переворот у Петрограді. Боротьба за владу в Україні. III Універсал. Створення Української Народної Республіки. IV Універсал, проголошення самостійності УНР. Брестській мир. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Прийняття конституції УНР. Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня, зовнішня та національно-культурна політика.

Повстанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Утворення Директорії та відновлення УНР. С. Петлюра. Інтервенція Антанти та її провал.

Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Злука УНР та ЗУНР 22 січня 1919.

Селянський повстанський рух. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпіло (Зелений). Війська А. Денікіна в Україні, та їх відхід. Відродження УСРР у кінці 1919 р. Радянсько-польська війна.

Тема 10. Україна в міжвоєнний період

Україна у 20-30 рр. XX ст. Перехід до нової економічної політики. Створення СРСР і фактична автономізація республік. РКП(б) і КП(б)У. Українізація.

Перемога І.В. Сталіна у боротьбі за владу. «Криза непу». «Ножиці цін». Згорання непу. Хлібозаготівельна криза 1928-1929 рр. Тотальна колективізація.

«Ліквідація куркульства як класу». Завершення колективізації у 1931-1932 рр. Голодомор 1932-1933 рр. Культ особи І.В. Сталіна. Згорання українізації.

«Розстріляне відродження». Індустріалізація. Стаханівській рух. Перші п'ятирічки та їх результати.

Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Організація українських націоналістів.

Тема 11. Україна у роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Включення основної території західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянізація.

Напад Німеччини та її сателітів на СРСР. Воєнні катастрофи 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Наступ німецьких військ на півдні у 1942 р.

Окупаційний режим. Розгортання націоналістичного та радянського партизанського рухів проти окупантів. Діяльність комуністичного підпілля та радянських партизанів. Українська повстанська армія.

Початок вигнання нацистських окупантів з України. Битва за Дніпро. Бої на захід від Дніпра. Спроба УПА воювати на два фронти. Завершення боїв за Україну.

МОДУЛЬ IV

Тема 12. Україна після II Світової війни

Втрати України в роки війни. Включення України у світову політику, як одного з фундаторів та членів ООН. Завершення збирання основних українських етнічних земель.

Радянізація західних областей України. Насильницька колективізація. Масові репресії та депортації населення. Ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН-УПА проти тоталітарного ладу. Примусове переселення українців у 1945–1946 рр. Операція «Висла».

Нова хвиля репресій. Ліквідація греко-католицької церкви. Насильницька колективізація і голод 1946-1947 рр. Діяльність ОУН-УПА.

Тема 13. Україна в роки Хрущовської відлиги

300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР.

Хрущовська відлига. Спроби лібералізації політичного режиму. XX та XXII з'їзди КПРС. Критика культу особи. Початок реабілітації жертв сталінізму. Реформи Микити Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Спроба подолання кризи сільському господарстві.

Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шістдесятників», їх ідеали і цінності, роль у національно-культурному житті. Початок наступу на шістдесятників.

Тема 14. Поглиблення кризи тоталітарного комуністичного режиму в Україні (1964-1980 рр.)

Обмеження прав України. В.В. Щербицький як провідник русифікаторської політики. Посилення реакції у духовному житті. Дисидентський рух і дії КДБ. Правозахисний рух. Посилення національно-визвольного руху в 70-х - 80-х роках, його учасники, репресії щодо них. Виникнення Української Гельсінської спілки та її діяльність.

Спроба запровадження господарської реформи 1965 - 1967 рр. Екстенсивний шлях розвитку народного господарства. Наростання труднощів і недоліків у сільському господарстві. Проблеми соціальної сфери. Залишковий принцип надання для неї ресурсів. Загострення екологічних проблем.

Реформи М.С. Горбачова. Відновлення критики сталінізму. Українське суспільство в умовах проголошення курсу перебудови. Кризові явища в суспільстві. Зростання політичної активності народу. Національне пробудження. Народний рух України як опозиційна для КПРС сила. Діяльність Верховної Ради України 1990 р. Прийняття «Декларації про державний суверенітет України». Курс національно-демократичних сил на утворення самостійної держави.

Тема 15. Проголошення та розбудова незалежної Української держави

Спроба серпневого (1991) перевороту у Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Участь інтелігенції, студентської молоді, засобів масової інформації в демократизації суспільства, відродженні національних традицій, розширенні сфери вжитку української мови. Пробудження релігійного життя.

Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Л.М. Кравчук – Президент України. Денонсація договору 1922 р. про утворення СРСР. Створення Співдружності незалежних держав. Затвердження державної сім волики України.

Україна в перші роки незалежності. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Запровадження національної грошової одиниці та інших інститутів державності. Формування багатопартійності в Україні. Економічний

спад у 1991 – 1994 рр. Загострення демографічної проблеми. Приватизація. Поглиблення соціально- економічної кризи в другій половині 90- х років.

Прийняття Верховною Радою нормативних актів для реформування економіки, переходу до ринкових відносин, приватизації. Міжнародні відносини і їх правове регулювання. Кримська автономія.

Обрання президентом Л.Д. Кучми. Прийняття Конституції України. Зміни до Конституції 2004 р.

Концепція зовнішньої політики України у перші роки незалежності. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництва у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі

«Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи. Україна в складі Співдружності незалежних держав. Вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Президентські вибори 2004 р. Помаранчева революція. Парламентські вибори 2006 р. Зростання ролі засобів масової інформації в поглибленні демократизації і гласності. Зміна політичної атмосфери в країні.

Прагнення до євроатлантичної інтеграції. Президентські вибори 2010 р. Поглиблення політичної кризи правлячого режиму В. Януковича. Євромайдан. Революція Гідності.

Президентські вибори 2014 та 2019 рр. Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (2014 р.). Сучасний стан і проблеми української економіки. Етносоціальні процеси та рівень життя населення України. Зовнішня політика та міжнародні зв'язки незалежної Української держави. Захист суверенітету та територіальної цілісності України в умовах російсько-української війни. Повномасштабна російська агресія проти України (2014 – 2022 рр.).

Підсумки історичного шляху українського народу і найголовніші уроки історії його змагань за свободу, незалежність, соборність і державність).

МОДУЛЬ V

Класичний та Елліністичний періоди в історії Стародавньої Греції

Тема 1. Класична доба. Греко-перські війни: причини, підстави, головні події, наслідки та історичне значення. Економічний розвиток грецьких полісів у V – IV ст. до н.е. Афінівський і спартанський типи економіки класичного періоду. Головні типи господарств. Галузі ремесла, організація праці в ергастеріях. Розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Ринки. Монетний обіг. Торгівля та обмін з «варварською» периферією. Класичне рабство та його основні ознаки. Джерела рабства. Питання про чисельність рабів. Різні категорії рабів, їх становище. Склад вільного населення. Землероби, ремісники і торговці, громадяни і негромадяни. Боротьба демократичних та олігархічних угруповань у полісі. Пелопоннеський союз, його устрій, політичне підвищення. Змагання з Афінівським союзом за гегемонію.

Делоська сіммахія та її перетворення на Афінівський союз. Розвиток афінівської демократії. Ефіальт. Перікл. Перетворення Делоського союзу на Афінівську Архе. Відносини Афін з союзниками, суперечності у союзі. Пелопоннеські війни: привід, причини, головні події, наслідки. Занепад полісної системи. Молодша тиранія. Політична роздробленість Греції та невдалі спроби її подолання. Розповсюдження ідей панеллінізму. Священні союзи. Посилення Беотійського союзу. Розклад Пелопоннеського союзу. Другий Афінівський морський союз. Священні війни. Зміцнення македонської монархії. Філіп II, його воєнна та фінансова реформи. Втручання Македонії у грецькі справи і встановлення македонської гегемонії.

Тема 2. Елліністичний період. Особа Олександра Македонського, його прихід до влади. Східні походи і утворення ним величезної держави, її політичний

устрій. Смерть Олександра Македонського. Оцінки політики Олександра у джерелах та історіографії. Війни діадохів. Поняття «еллінізм», його характеристики в історіографії. Питання про хронологічні та географічні межі еллінізму. Елліністичні держави Азії, Африки та Балканської Греції. Причини занепаду елліністичних держав. Історичне значення доби еллінізму.

МОДУЛЬ VI

Ранній та пізній періоди Римської імперії

Тема 3 Рання Римська імперія. Політика і реформи Августа. Принципат, його сутність, економічні, політичні та ідеологічні основи. Формування культу імператора. Спадкоємці Августа. Нерон і падіння династії Юліїв – Клавдіїв. Громадянська війна 68 – 69 рр. Династії Флавіїв та Северів. Римські завоювання. Культурний і релігійний синкретизм.

Тема 4. Криза III століття. Зміст поняття. Економічний та політичний стан держави. Династія Северів. Едикт Каракалли. Боротьба «сенатських» та «солдатських імператорів». Послаблення центральної влади та посилення натиску варварських племен. Фінансова криза. Економічний і суспільний занепад. Використання праці колонів та інших залежних осіб у сільському господарстві та ремеслі. Криза традиційної системи цінностей.

Тема 5. Пізня Римська імперія. Євангелічні звістки про народження християнства. Устрій та склад перших християнських громад. Розвиток нової релігії. Перші християни і римське суспільство.

Політика і реформи Діоклетіана та Максиміана. Система тетрархії: її мета та наслідки. Режим доміану. Костянтин I та його реформи. Останнє об'єднання імперії. Колонат. Політика сприяння християнству. Боротьба спадкоємців Костянтина. Єретичні течії. Розклад Римської імперії на Західну та Східну.

Тема 6. Криза Західної Римської імперії. Велике переселення народів і навала варварів на імперію. Варварські королівства. Причини і наслідки падіння Західної Римської імперії. Історичне значення Римського часу.

МОДУЛЬ VII

Європа у раннє середньовіччя. Формування та розвиток феодалних відносин

Тема 8. Введення в курс. Поняття «середні віки». Періодизація історії середніх віків. Сутність феодалізму. Місце феодальної епохи в історії людства. Держава, право, церква в феодальному суспільстві. Джерела з історії середніх віків. Історіографія середньовічної історії. Класифікація джерел. Загальна характеристика джерел і методів їх дослідження. Джерела IV-XV ст.: варварські правди, формули, картулярії, капітулярії, аннали, хроніки. Пам'ятники звичайного права (зеркала, кутюми, фуерос). Міські хартії, цехові статuti. Королівське законодавство. Розуміння сутності феодалізму в історичній науці. Напрями та школи в медієвістиці XIX ст. Сучасна медієвістика.

Тема 9. Виникнення феодального ладу в Західній Європі. Проблема переходу від античності до середньовіччя в медієвістиці. Криза рабовласницького ладу і зародження елементів феодалізму в Римській імперії. Західна Римська імперія і варварські племена. Падіння Західної Римської імперії і утворення варварських королівств: Остготського в Італії і Франкського в Галії. Англосакси в Британії, Лангобардське королівство в Італії. Сутність генези феодалізму в Західній Європі.

Тема 10. Розвиток феодалізму у Франкській державі (IV-IX ст.). Племена франків в III - V ст. Утворення Франкської держави. Господарська діяльність і суспільний устрій франків за даними Салічної правди. Розпад родових зв'язків, виділення алоду. Гало-римське населення та його роль у феодалізації франкського суспільства. Держава Меровінгів. Франкська держава при Каролінгах. Політика Карла Мартелла. Завоювання Пипіна Короткого, виникнення папської держави. Піднесення Франкської держави при Карлі Великому. Формування феодальних відносин у Каролінгській державі. Прекарні відносини та їх роль в процесі феодалізації. Розпад імперії Карла Великого.

МОДУЛЬ VIII

Формування абсолютних монархій

Тема 11. Іспанія в XVI – першій пол. XVII ст. Економічний розвиток Іспанії в XVI ст. і вплив на нього колоніальної політики. Державний устрій. Іспанія в Системі Карла V Габсбурга. Опозиція королівській владі, повстання міських комун. Початок занепаду Іспанії у другій пол. XVI ст. і його причини. Політика Філіпа II. Війни з Нідерландами, Францією й Англією. Специфічні риси іспанського абсолютизму.

Тема 12. Нідерландська буржуазна революція. Республіка З'єднаних провінцій в першій пол. XVII ст. Нідерланди у складі імперії Карла V. Розвиток капіталістичних відносин та його соціальні наслідки. Посилення феодально- католицької реакції при Філіпі II. Іконоборський рух. Політика принца Оранського та дворянської еміграції. Герцог Альба і його режим в Нідерландах. Повстання 1572 р. «Гентське умиротворення». Арраська та Утрехтська унії.

Утворення буржуазної республіки в північних провінціях. Перемир'я 1609 р. Південні Нідерланди і Республіка З'єднаних провінцій у першій пол. XVII ст.

Тема 13. Італія в XVI – першій половині XVII ст. Аграрні відносини. Соціально-політичне життя в містах. Італійські війни. Савонарола. Економічний занепад в Італії і його причини. Феодально-католицька реакція і боротьба проти неї.

Тема 14. Англія в XVI – на початку XVII ст. Розвиток промисловості. Початок аграрного перевороту. «Криваве законодавство». Розвиток торгівлі. Зміни в суспільному устрої. Особливості англійського абсолютизму. Династія Тюдорів, основні напрямки її політики. Реформація і характеристика англіканської церкви. Єлизавета I. Колоніальна експансія. Англо-шотландські відносини. Колонізація Ірландії. Загострення боротьби з Іспанією. Загострення соціальних суперечностей наприкінці XVI – на початку XVII ст. Династія Стюартів.

Тема 15. Франція в XVI – першій пол. XVII ст. Сільське господарство, промисловий розвиток і торгівля в XVI ст. Соціальна структура. Французький абсолютизм. Реформаційний рух. Причини і початок громадянських (гугенотських) війн, їх періодизація і характеристика. Католицька і Паризька ліги. Нантський едикт. Генріх IV, його внутрішня і зовнішня політика. Зміцнення абсолютизму при Ришельє. Іntenдантати і центральний апарат. Зовнішня політика.

МОДУЛЬ IX

Північна та Центрально-Східна Європа у ранній Новий час

Тема 16. Скандинавські країни в XVI – першій половині XVII ст. Данія. Загальна характеристика. Спроба встановлення необмеженої королівської влади на початку XVI ст. Громадянська війна 30-х рр. Королівська реформація. Боротьба за панування на Балтиці у другій пол. XVI ст. Данія в першій пол. XVII ст. Швеція. Загальна характеристика. Боротьба з Данією і

визволення від датського панування. Реформація. Агресія в Прибалтиці. Економічний розвиток і перетворення Швеції на велику державу. Фінляндія в XVI – XVII ст. Норвегія.

Загальна характеристика. Закріплення датського панування й особливості Реформації. Норвегія в першій пол. XVII ст.

Тема 17. Країни Центральної і Південно-Східної Європи в XVI – першій половині XVII ст. Угорщина. Загальна характеристика. Падіння Угорської держави Угорські землі під османським ігом. Угорські землі під владою Габсбургів. Реформаційний рух. Трансільванське князівство. Загальна характеристика. Габор Бетлен і Дьордь Ракоці. Молдавія і Валахія. Встановлення турецького володарювання. Сільське господарство й міста. Суспільний устрій. Зростання крупного землеволодіння.

МОДУЛЬ X

РОСІЙСЬКА ІМПЕРІЯ В ЕПОХУ «ВЕЛИКИХ РЕФОРМ»

Тема 18. Селянська реформа

Передумови і підготовка селянської реформи. Історики і політики про поняття “революційна ситуація”. Олександр II як реформатор. Поміщицькі проекти скасування кріпосного права. Підготовка селянської реформи. Демократичний підйом. Редакційні комісії. Я. Ростовцев, М. Мілютін. Ліберальний рух. Закордонний центр російського визвольного руху. Позиція російських революціонерів: О. Герцена і М. Огарьова, М. Чернишевського і М. Добролюбова. Урядовий табір напередодні скасування кріпацтва.

Скасування кріпосного права. Положення 19 лютого 1861 р. Маніфест 19 лютого 1861 р. Уставні грамоти. Тимчасовозобов’язані селяни. Градація оброку. Викуп садиби і польового наділу. Звільнення дворових селян. Положення про удільних селян. Становище державних селян. Правовий статус селянства після скасування кріпосного права. Селянське самоврядування.

Відповідь селян на реформу. Хвиля селянського протесту. Повстання у селах Кандеївка і Бездна.

Тема 19. Реформи 1863 – 1874 рр.

Земська реформа. Земські установи і виборчий процес до них. Функції земств.

Міська реформа. Органи міського самоврядування. Міський виборчий процес. Компетенція міських дум і управ.

Судова реформа. Судові установи. Окружний суд. Інститути судових слідчих і присяжних повірених. Адвокатура. Судові палати. Мировий суд. Мировий з’їзд. Скасування тілесних покарань.

Фінансові реформи. Заснування Державного банку. Скасування системи відкупів.

Реформи в галузі народної освіти і цензури. Шкільна реформа.

Університетський статут. Реформа цензури.

Військова реформа і російські збройні сили у другій половині XIX ст. Д. Мілютін. Скорочення терміну солдатської служби. Реорганізація системи військового управління. Новий військово-судовий статут. Реформа військово-навчальних закладів. “Устав про військову повинність”. Введення нової системи комплектування збройних сил. Переозброєння російської армії.

МОДУЛЬ XI

Світ після Першої світової війни

Тема 20. Формування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин.

Нова розстановка політичних сил в світі після Першої світової війни. Комп'єнське перемир'я, закінчення Першої світової війни. Ідеологічні течії. Західне суспільство після Першої світової війни (наслідки та підсумки). Післявоєнний устрій світу. Позиції держав-переможниць наприкінці війни. «14 пунктів» В. Вільсона. Паризька мирна конференція 1919 р. Версальський мирний договір, його зміст. Створення Ліги Націй. Мандатна система. Мирні договори з Австрією, Угорщиною, Болгарією, Туреччиною. Міждержавні суперечності на Тихому океані після Першої світової війни. Вашингтонська конференція 1921–1922 рр. Договори 4-х, 5-ти і 9-ти держав. Характер Версальсько-Вашингтонської системи, її історичні наслідки. Спроби ревізії Версальсько-Вашингтонських угод у 20-х рр. Спроби ревізії Версальсько-Вашингтонських угод у 20-х рр.

«Російський чинник» у європейській політиці: Генуезька конференція 1922 р., проблема довоєнних і воєнних боргів Росії, Гаазька конференція 1922 р. Рапалльський договір Росії з Німеччиною.

Радянсько-німецькі відносини в 20-х рр. Лозаннська конференція 1922–1923 рр. Перегляд умов Севрського договору з Туреччиною. «Ультиматум Керзона» 1923 р. Радянсько-англійський дипломатичний конфлікт 1927 р.

«Німецький чинник» у європейській політиці: Рурський конфлікт. План Дауеса. Локарнська конференція 1925 р. Рейнський гарантійний пакт. Прийняття Німеччини до Ліги Націй. План Юнга. Зовнішньополітичні пріоритети демократичних країн Заходу. Пакт Бріана – Келлога. Міжнародна конференція із роззброєння, її невдача.

Тема 21. Провідні країни Західної Європи та Північної Америки в міжвоєнний період (1918–1939 рр.)

Сполучені штати Америки. Економічне і соціально-політичне становище США у 1919–1929-х рр. Економічне і соціально-політичне становище США у 1929 – 1939-х рр. Зовнішня політика США у міжвоєнний період.

Тема 22. Великобританія. Історіографія внутрішньої і зовнішньої політики Англії міжвоєнного періоду. Економічне і політичне становище Англії після Першої світової війни. Уряд Д. Ллойд Джорда. Зовнішня політика. Урядова криза і криза лейбористської партії. Положення Англії напередодні Другої світової війни. Консервативні уряди Болдуїна і Чемберлена. Зовнішня політика.

Тема 23. Франція. Історіографія внутрішньої та зовнішньої політики Франції у міжвоєнний період. Франція після Першої Світової війни. Вибори до Палати депутатів 1919. Внутрішня політика. Зовнішня політика. Вибори до Палати депутатів 1924. Внутрішня політика. Зовнішня політика. Колоніальні війни в Марокко і Сирії. Економічний розвиток і внутрішня політика. Вибори до Палати депутатів 1928 р. Внутрішня і зовнішня політика. Вибори в Палату депутатів 1932 р. Франція у роки економічної кризи. Економічна криза 1930–1933 рр. Внутрішня і зовнішня політика. Франція напередодні Другої світової війни. Вибори до Палати депутатів 1936. Перемога Народного фронту. Політика уряду Блюма. Суперечності Народного фронту.

Тема 24. Німеччина. Німеччина у міжвоєнний період (1918-1939 рр.). Веймарська республіка. Демократична конституція. Президент П.Гінденбург. Наслідки війни, як стимул для зростання фашистських організацій. Гітлер і його партія. Мюнхенський путч. «Майн кампф». Прихід Гітлера до влади. Підпал Рейхстагу, як привід для встановлення диктатури. Третій рейх. Ідеологія нацизму. Пропаганда. Расизм. Неприйняття лібералізму і комунізму. Терор. Ніч довгих ножів. Кришталева ніч. Створення СС. Концтабори. Відтворення збройних сил. Зовнішня політика. Мобілізація економіки. Підготовка до війни. Військова доктрина Вермахту.

Тема 25. Італія. Італія у міжвоєнний період. Італія – переможена серед переможців. Важке економічне становище. Зародження фашизму. Шлях Муссоліні до влади. Марш на Рим. Корпоративна держава. Фашистська диктатура. Зовнішня політика. Дуче і Фюрер. Захоплення Абіссинії. Балканська політика Італії.

Тема 26. Іспанія. Іспанія після Першої світової війни. Економічне становище. Династія іспанських Бурбонів. Диктатура М.Примо де Рівера. Революція 1931 – 1939 рр. Втеча короля. Конституція 1931 р. Розкол республіканського табору. 1934 р. – перший спалах громадянської війни. Перемога Народного фронту на виборах 1936 р. «Іспанська фаланга». М'ятеж Франко. Громадянська війна в Іспанії (1936-1939). Участь у війні військ Гітлера і Муссоліні на боці заколотників і інтербригад на боці республіканців. Герніка 1937. Битва під Гвадалахарой (1937). Поразка республіканців у 1939 р.

Тема 27. Міжнародні відносини й зовнішня політика у 30–х рр. ХХ ст. Особливості світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. та її вплив на міжнародні відносини.

«План Юнга» й кінець репараційної системи. Загострення міждержавних суперечностей і посилення конфронтації західних країн з СРСР. Утворення вогнищ війни на Далекому Сході та в Європі (1933 – 1935 рр.). Створення Німеччиною вогнища війни в Європі. Проблеми європейської колективної безпеки в зовнішній політиці СРСР. Агресія Італії проти Ефіопії й Ліга Націй.

Тема 28. Вплив світової економічної кризи 1929–1933 рр. на розвиток міжнародних відносин. «Велика депресія»: характер і походження, ознаки, наслідки. Шляхи виходу з кризи: реформізм і фашизм.

Паніка на Нью–Йоркській біржі 24 жовтня 1929 року. Особливості економічної кризи в США. Антикризисна політика президента Г. Гувера. Вимушений перехід від «твердого індивідуалізму» до етатизму, діяльність РФК. Загострення соціальної напруженості в США. «Голодні походи «на Вашингтон».

«Гувервілі». Розгром наметового містечка на березі Потомака. Вибори 1932 р. Особливості передвиборчої кампанії Ф.–Д.

Рузвельта. Особливості світової економічної кризи у Великій Британії. Парламентські вибори 1929 р. і перемога лейбористської партії. Програма «Лейборизм і нація». Політика другого лейбористського уряду. Діяльність Міністерства по боротьбі з безробіттям. «Закон про аномалії». Вестмінстерський статут. Розкол лейбористської партії і утворення коаліційного «національного уряду» Р. Макдональда, його антикризова програма. Особливості економічної кризи початку 30–х рр. у Франції. Антикризисна політика французьких урядів та ідеї державного регулювання економіки. Дирижизм – французький варіант кейнсіанства. Правоконсервативний варіант дирижизму в політиці урядів А. Тардье та П. Лавалю. «Захищений сектор» економіки. Посилення виконавчої влади. Нові тенденції у політичному житті, посилення фашистських сил. Робітничий рух. «Друга редакція» «лівого блоку», його прихід до влади.

Економічна криза 1929–1933 рр. в Італії. Етатизм, милітаризація економіки, політика «автаркії». Фашистська «корпоративна система». Антифашистський рух у країні.

Особливості економічної кризи 1929–1933 рр. у Німеччині. План Юнга і позиція міжнародних фінансових кіл. Поляризація політичних сил у країні. Антикризисна політика кабінету Брюнінга і результати дострокових парламентських виборів 1930 р. Причини успіху НСДАП. Політична ситуація у 1931–1932 рр. Розкол німецького робітничого руху – протистояння КПН і СДПН. Скорочення електорату ліберально–демократичних партій і «традиційних націоналістів». Результати президентських і парламентських виборів 1932 р. Прихід нацистів до влади.

Тема 29. Міжнародні відносини напередодні Другої світової війни. Підготовка Німеччини до війни. Вихід Німеччини з Ліги Націй 1933 р. Створення Вермахту. Антиконтинентальний пакт 1936 р. Заняття Рейнської демілітаризованої зони 1936. Аншлюс Австрії 1938 р. Мюнхенська змова 1938 р. Сталевий пакт 1939 р. Спроба створення колективної безпеки. Тристоронні Московські переговори 1939. Безуспішність переговорів. Приліт

І.Ріббентропа в Москву. Договір про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом 1939 (пакт Молотова - Ріббентропа).

МОДУЛЬ XII

Друга світова війна

Тема 30. Причини і початок Другої світової війни. Хід бойових дій на початковому етапі війни. Причини та характер II світової війни. Країни Європи і США у Другій світовій війні.

Причини, характер, періодизація. Сучасний стан історіографії Другої світової війни.

Початок формування антигітлерівської коаліції Окупація Німеччиною Польщі. Вступ у війну СРСР. Окупація Німеччиною північної і західної Європи. Початок війни Німеччини проти СРСР. Бойові дії на території СРСР в 1941–1943 рр.

Тема 31. Корінний перелом в ході Другої світової війни. Завершальний етап Другої світової війни та її підсумки для країн Західної Європи та Північної Америки Докорінний перелом у війні (червень 1942 р. – грудень 1943 р.). Бої на Тихому океані у травні 1942 – лютому 1943 р. Сталінградська і Курська битви на Східному фронті. Воєнні дії в Північній Африці, битва під Ель-Аламейном. Сицилійська операція. Оголошення Італією війни Німеччині. Консолідація антигітлерівської коаліції. Тегеранська конференція 1943 р.

Гітлерівський «новий порядок» у Європі. Рух Опору на окупованих територіях, його рушійні сили в окремих країнах. Посилення національно- визвольної боротьби під впливом перемог союзників. Внутрішнє становище країн Заходу під час війни. Повна мобілізація всіх ресурсів для потреб війни.

Мілітаризація економіки. Внутрішня політика урядів. Військовий розгром і крах фашистських режимів (січень 1944 – 2 вересня 1945 років). Радянський контрнаступ на Східному фронті у 1944 р. Відновлення державного кордону СРСР. «Визвольна місія» Червоної Армії в Східній Європі. Варшавське повстання 1944 р. Відкриття другого фронту в Європі. Визволення Франції і Бельгії. Битва в Арденнах. Вісло-Одерська операція радянських військ. Визволення країн Східної і Південно-Східної Європи. Віденська наступальна операція Червоної Армії. Капітуляція Італії. Берлінська операція. «Зустріч на Ельбі». Антифашистське повстання в Празі і визволення Праги Червоною Армією. Беззастережна капітуляція Німеччини.

Проблеми післявоєнного врегулювання у міжсоюзницьких стосунках СРСР, Великої Британії і США. Конференція в Сан-Франциско 1945 р. Створення ООН. Ялтинська і Потсдамська конференції 1945 р. Основні рішення з облаштування післявоєнної Європи. Початок ери «атомної дипломатії».

Розгром мілітаристської Японії. Бої на Тихому океані у 1944-1945 рр. Битва біля о-ва Лейте. Наступальна операція союзників у Бірмі. Бої за о-ви Іводзіма та Окінава. Атомні бомбардування США японських міст Хіросіма і Нагасакі. Розгром Квантунської армії у Північно-Східному Китаї та Монголії. Беззастережна капітуляція Японії. Підсумки Другої світової війни. Людські і матеріальні втрати. Міжнародно- політичні наслідки війни. Перемога демократії над фашизмом. Нове співвідношення сил у світі. Активізація тенденції до міжнародної співпраці. Зростання суперечностей між СРСР і західними державами. Криза і поступовий розпад світової колоніальної системи.

МОДУЛЬ XIII

Головні тенденції розвитку країн Західної Європи та Північної Америки після Другої світової війни (1945 – 90-ті рр. XX ст.)

Тема 32. Сполучені штати Америки. США у повоєнні роки. Початок холодної війни. Політика демократичної та республіканської адміністрацій (1945–1960). Демократи при владі

(1961 – 1968 рр.). «Нові горизонти» і «Велике суспільство». США у 1969 – 1980 рр. Розрядка міжнародної напруженості. Економічна криза 70-х рр. Неоконсерватизм. Друга холодна війна. «Ера республіканців» (1981 – 1993). Прихід до влади Демократичної партії. Адміністрація Б. Клінтона (1993 – 2000).

Тема 33. Великобританія. Прихід Співдружності на зміну колоніальної імперії. Поразка Черчилля на виборах 1945 р. Внутрішня і зовнішня політика лейбористських урядів 1945 – 1951 рр. Початок царювання королеви Єлизавети II. Правління консерваторів (1951 – 1964). Реформа палати лордів 1963. Велика Британія в умовах економічної і політичної нестабільності (1964 – 1979). Економічна і соціальна політика неоконсервативних урядів. «Тетчеризм». Період правління нових лейбористів. Реформа палати лордів 1999 р. Великобританія – головний союзник США по НАТО. Великобританія в Євросоюзі.

Тема 34. Франція. Франція в роки Тимчасового режиму і Четвертої республіки. Крах французької колоніальної імперії. Перше десятиріччя П'ятої республіки.

Політика генерала де Голля. Вихід Франції зі складу НАТО (1966 р.). Франція 70–х – 80–х років: балансування правих і лівих сил. Франція в Євросоюзі.

Тема 35. Німеччина. Під владою держав-переможниць. Постання двох німецьких держав Федеративна Республіка Німеччина (1949 – 1989). Конституційний лад. «Ера Аденауера» (1949 – 1963). Уряд Л. Ергарда. «Велика коаліція». Ера Ульбріхта» (1953 – 1971).

Правління Е. Гонеккера. Об'єднання Німеччини. Об'єднана Німеччина (1990 р. – початок XXI ст.). «Червоно-зелена» коаліція». «Велика коаліція». Створення Євросоюзу і роль Німеччини в організації.

Тема 36. Італія. Повоєнна відбудова Італії. Встановлення Першої республіки (1947). Правоцентристські уряди Італії (1948 – 1963). Італійське «економічне диво» 1950–1960–х років. Радикалізація суспільно-політичного життя. Політика

«національної солідарності» (1976 – 1979). Економічний розвиток та зміни в соціально-психологічному просторі Італії у 70–80 ті рр. XX ст. Неоконсервативний політичний курс уряду Б.Краксі (1983–1987 роки). Встановлення Другої республіки (1993 г.). Італія в Євросоюзі.

Тема 37. Іспанія. Диктатура Ф. Франко. Перші повоєнні роки. Суспільно – політичний та економічний розвиток у 50–х – першій половині 70-х рр. Особливості переходу Іспанії до демократії. Конституція 1978 р. і консолідація демократичного ладу в Іспанії. Уряди ІСРП (1982 – 1996). Уряди Народної партії (1996 – 2004). Іспанія на початку XXI ст.

МОДУЛЬ XIV

Сучасні тенденції розвитку країн світу

(90–ті роки XX ст. –перша чверть XXI ст.)

Тема 37. Неоімперська політика путінської Росії щодо України. Російсько-українська війна у 2014 – 2023 рр. Повномасштабна рашистська агресія проти України.

24 лютого 2022 р. відбулося повномасштабне військове вторгнення російського агресора в Україну. Це було з боку путінської Росії виявом неоімперської політики щодо України. Вона має історичне псевдонаукове обґрунтування та є основою злочинної російської пропаганди. Є нагальна необхідність викривати російські історичні міфи щодо України. Природа сучасної війни захована в радянській і старій імперській минувшині, позаяк саме звідти походять неоімперські пріоритети путінської Росії, які визначають сутність її політичних, економічних, соціальних, культурних рішень, стратегій, дій, виправдання нинішньої рашистської агресії.

Неоімперська політика путінської Росії щодо України заснована на ідеологічній доктрині «русского мира» яка є ідеологічною доктриною панування путінізму, спирається на т.зв. «духовні скріпи», як певні «традиційні цінності» «русского міру». Щодо України, основними інструментами Росії з поширення «русского міру» є церковна війна, кібер-війна, інформаційна війна, економічна війна, юридична війна та культурна війна. Однак найголовнішим аспектом

путінізму по відношенню до України є претензії Росії на територію України, й відповідних військових дій по захопленню цих територій.

Тема 38. США. Сполучені Штати наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.

Внутрішня і зовнішня політика республіканської адміністрації Дж. Буша-Молодшого на початку ХХІ ст. Терористичні акти 11 вересня 2001 р. Глобальна війна проти тероризму. Вторгнення США та їхніх союзників в Ірак 2003 р. Америка в умовах світової економічної кризи. Виборча кампанія 2008 р. і прихід до влади демократів. Внутрішня і зовнішня політика Б. Обами. Політика адміністрації Трампа. Політичний курс Д. Байдена в умовах російсько-української війни.

Тема 39. Великобританія. Великобританія наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.

Політика лейбористських урядів Т. Блера і Г. Брауна. Англія в умовах світової економічної кризи. Великобританія – головний союзник США по НАТО. Участь Великобританії в діях альянсу. Політика консервативних урядів Д. Кемерона, Т. Мей, Р. Сунака. Реформа палати лордів 2005 р. Вихід Великобританії з Європейського союзу («Брекзїт»). Початок правління короля Чарльза III (травень 2023 р.). Зовнішня політика країни в умовах російсько-української війни.

Тема 40. Франція. Франція наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.

Голлісти при владі. Політика Ж. Ширака, и И. Саркозі. Франція в період світової економічної кризи. Ліберали при владі. Політика президентів Н. Олланда і Е. Макрона. Повернення Франції до складу НАТО (2009 р.). Зовнішня політика Франції в умовах російсько-української війни.

Тема 41. Німеччина. Німеччина наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.

Соціал-демократична партія Німеччини при владі. Політика уряду канцлера Герхарда Шредера. Німеччина в умовах світової економічної кризи. Коаліція ХДС ХСС і Вільна демократична партія Німеччини при владі. Політика уряду Ангели Меркель (16 років при владі). 3 листопада 2021 р. О. Шольц на чолі урядової коаліції трьох партій – Соціал-демократів, «Зелених» і Вільних демократів. Політика нового уряду в умовах російсько-української війни.

Тема 42. Італія. Італія на початку ХХІ ст. Боротьба правоцентристів в с лівоцентристами.

Політика урядів Політика урядів Сільвіо Берлусконі, Маріо Монті, Енріко Летта, Маттео Ренці, Паоло Джентілоні, Джорджія Мелоні. У жовтні 2022 р. Італія отримала новий уряд, до складу якого увійшли праворадикальні сили, популісти та друзі Путіна. Новий прем'єр – лідер партії «Брати Італії» Джорджія Мелоні. Зовнішня політика Італії в умовах російсько-української війни.

Тема 43. Японія у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Подолання наслідків поразки у II Світовій війні. Конституція 1947 р. Демократизація та демілітаризація країни. Сан-Франциський мирний договір 1951 р. Економічне диво. У середині 80-х років частка Японії у світовому валовому продукті сягнула 10 %. Великий державний борг, високий рівень податків, але країна швидко адаптується. Так сталося і після руйнівного землетрусу навесні 2011 р., що призвів до катастрофи на атомній електростанції «Фокусіма». Зовнішня політика Японії в умовах російсько-української війни.

Тема 44. КНР у другій половині ХХ ст. Перемога комуністичних військ у громадянській війні, 1949 р. проголошення КНР. Авантюристична політика комуністичного будівництва маоїстського керівництва КПК у 1950–1960-х роках («великий стрибок», «культурна революція»). Здійснення в Китайській Народній Республіці після 1978 р. соціально-економічних реформ Ден Сяопіна, націлених на створення соціалізму з китайською специфікою, або соціалістичної ринкової економіки, і на відкритість до зовнішнього економічного ринку та світу. КНР – у першій чверті ХХІ ст. Політичний курс Сі Цзіньпіна. Загострення економічної кризи. Боротьба за приєднання Тайваню. Зовнішня політика Китаю в умовах російсько-української війни.

Тема 45. Індія у другій половині ХХ ст., розкол країни за релігійною ознакою. Проголошення незалежності Республіки Індія. Політика партії Індійський національний конгрес. Економічний прогрес, демографічні проблеми, загострення внутрішніх та міжнародних

суперечностей. Збройні конфлікти з Пакистаном та Китаєм. Індія у першій чверті XXI ст. Зовнішня політика Індії в умовах російсько-української війни.

Тема 45. Аргентина наприкінці XX – на початку XXI ст. У 1976 – 1983 рр. в Аргентині утвердилася воєнна диктатура. Поразка у Фолклендській війні з Великобританією. У 90-х рр. XX ст було проведено кардинальні фінансово-економічні реформи, спрямовані на подолання глибокої кризи, у якій країна перебувала впродовж "втраченого десятиліття" 1980-х рр. Але загальний баланс аргентинських реформ на засадах неолібералізму в соціальній сфері виявився негативним. 2003 – 2007 рр. президент Нестор Кіршнер. Відновив виплату зовнішнього боргу. Боротьба проти тероризму. Мав підтримку серед населення. Протягом 2007 – 2015 рр. президент Крістіна Кіршнер. Її дії неодноразово викликали акції протесту населення. Після завершення президентського терміну проти Крістіни Фернандес було відкрито декілька кримінальних справ. Протягом 2015 – 2023 рр. посилювалася фінансова криза. На цьому тлі в 2023 р. президентом Аргентини обраний Хав'єр Мілей. Ліберторіанець, популіст, друг України. Різко критикує Папу Римського Франциска.

Тема 46. Бразилія наприкінці XX – на початку XXI ст. Протягом 1994 – 2003 рр. посаду президента республіки займав Фернанду Енріке Кардозу, У центрі його виборчої кампанії стояв план стабілізації економіки, а програма засновувалася на ряді заходів, направлених на поліпшення ситуації в охороні здоров'я, освіті, економіці, інфраструктурі і сільському господарстві.

У 2003 – 2011 рр. президентом був Луїс Інасіу Лула да Сільва. Під час його правління соціальна нерівність в Бразилії досягла мінімального показника за останні півстоліття. На посаді президента країни знову перебуває з 1 січня 2023 року. Підтримує Росію у війні проти України.

Тема 47. Мексика наприкінці XX – на початку XXI ст. Протягом 1980-х років у країні проводилася політика жорсткої економії. З 1988 р. президент Салінас здійснював програму захисту незаможних, яка отримала назву Програми національної солідарності. На початку 2000-х років у Мексиці посилювалася економічна та політична дестабілізація. У період світової фінансово-економічної кризи Мексика сильно постраждала від глобальних потрясінь.

З початком 1980-х рр. Мексика стала транспортним маршрутом для колумбійських наркокартелів. Протягом 90-х років кримінальні організації перебрали на себе функцію контролю над територіями. Гострі прикордонні суперечності з США через проникнення з Мексики численних нелегальних мігрантів, та злочинну діяльність мексиканських наркобаронів. Проблема мексикано-американських відносин. У США проживає понад 11 млн. мексиканців, які щороку переказують до країни понад 20 млрд. долл.

Тема 48. Країни Африки: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.

Арабська весна на Півночі Африки. Посилення іноземного втручання в країнах Тропічної Африки. ПАР після падіння расистського режиму.

Тема 49. Міжнародні відносини на сучасному етапі. В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну відбувається переосмислення перспектив міжнародної безпеки та оборони Європейського континенту. Це найбільший воєнний конфлікт у Європі з часів Другої світової війни. Повномасштабне збройне вторгнення РФ в Україну в 2022 р. ознаменувало собою закінчення тридцятирічного періоду глобалізації, системи міжнародного співробітництва та призвело до виникнення найгострішої безпекової кризи у Європі з часів Другої світової війни.

Героїчний опір України прив'язує її до ЄС і НАТО. Євросоюз на знак солідарності надав нашій країні статус кандидата до ЄС, допустивши набуття повноправного членства протягом кількох років. Визнана необхідне відновлення територіальної цілісності України, забезпечення її недоторканності, справедливого покарання агресора за воєнні злочини та злочини проти людяності, примус нападаника до відшкодування збитків.

Блокування резолюцій Ради Безпеки ООН через накладання Росією вето свідчить про необхідність реформування цього органу. Дискусії про створення нового спеціального трибуналу щодо злочинів російської агресії викликають жвавий інтерес і можуть мати практичне втілення.

МОДУЛЬ XV

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАНЯТТЯ З ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема 50. Методика викладання історії у школі: наука, навчальна дисципліна

Вступ до курсу. Предмет та завдання дисципліни. Визначення методики викладання історії в школі як навчальної дисципліни. Місце курсу в університетському навчанні. Мета та завдання курсу. Способи вивчення дисципліни. Основні знання та вміння студентів з методики викладання історії в школі.

Огляд джерел та літератури з курсу. Види джерел із курсу: історичні документи, сучасні державні стандарти шкільної історичної освіти в Україні, сучасні програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів та вимоги до викладання історії в школі. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія 6-11 класи. - К., 2005. Наукова, науково-методична та навчальна література з методики викладання історії в школі. Методична література для вчителів історії. Навчальна література для школярів. Підручники з історії України та всесвітньої історії.

Методика викладання історії як наука. Визначення методики викладання історії в школі як науки. Визначення предмету та об'єкту методики викладання історії в школі. Основні фактори навчання історії.

Роль і місце методики в шкільному навчанні історії. Значення методики викладання історії для студента – майбутнього вчителя історії в школі. Зв'язок методики навчання з іншими науками. Зв'язок з історією, як з базовою дисципліною, що дозволяє розробити зміст навчання. Зв'язок з педагогікою, що визначає методи навчання, цілі виховання, методи наукового дослідження. Зв'язок з психологією, що розкриває особливості пізнання учнями навколишнього світу та їх пізнавальних дій.

Тема 51. Основні етапи становлення та розвитку методики викладання історії в школі

Становлення і розвиток навчання історії у східнослов'янському регіоні в XVII-XVIII ст. Зародження історико-методичної науки. Поява перших збірників, що містили історичні знання. Викладання окремих фактів з історії та початок викладання історії як окремого предмету. Єзуїтські колегіуми. Львівський колегіум (університет). Києво-Могилянській колегіум. Московська гімназія пастора Глюка. Школа Феофана Прокоповича в Петербурзі. Перші методи навчання та підручники з всесвітньої історії російською мовою. Метод повторення вивченого за тиждень. Ф.І. Янкович. Початок державного навчання історії в Російській імперії. Реформа 1786 р. Перший підручник російської історії М.В. Ломоносова.

Історична освіта у східнослов'янському регіоні в XIX ст. Викладання історії в українських землях Австрійської імперії. Викладання історії в університетах та народних училищах українських земель у складі Російської імперії. Вплив дворянського напрямку в історіографії на методику викладання історії. Зародження методичної системи навчання історії. Учбово-методична література. Використання методик іноземних педагогів: Г. Дистервег. Здобутки російських методистів: Л. Язвинський, Д.І. Іловайський, М.М. Стасюлевич, Я.Г. Гуревич, А.В.Добринін, С. Ламовицький, М.І. Карєєв.

Методика викладання історії у східнослов'янському регіоні на початку ХХ ст. Метод питань та планів (В. Желтов, В. Токин). Реальний метод (Н. Рожков). Метод драматизації (А. Гартвіг). Лабораторний метод (С. Фарфоровський). Система реферування. Діяльність методистів В. Уланова, М. Коваленського, К. Сивкова.

Шкільна історична освіта у східнослов'янському регіоні в 1917-1940-х рр. Українізація шкіл за українських національних урядів. Початок радянських перетворень. Зміст та методи вивчення суспільствознавства. Трудовий, лабораторно-бригадний, дослідницький методи. Уведення самостійних курсів історії. Розробка програм, підручників й методики навчання. Лінійний принцип навчання. Викладання історії у воєнний час. Роботи методистів: Є. Косинський, А. Понкратова.

Вивчення історії в СРСР у 50-80-і рр. ХХ ст. Зміни в системі та змісті історичної освіти у післявоєнний період. Уведення підручників нового покоління. Уведення принципу концентризму.

Структура історичної освіти з 1959 по 1964 рр. А. Вагін, Д. Нікіфоров, П. Гора, Н. Дайрі, І. Лернер. Шкільна історична освіта й удосконалення теорії й практики навчання у 1960-80 рр. Структура історичної освіти з 1967 по 1991 рр. Активність та самостійність – мета навчання школярів з історії. Вплив кризових явищ кінця 80-х рр. ХХ ст. на викладання історії в загальноосвітніх школах.

Історична освіта в незалежній Україні. Пошук концепції історичної освіти та розробка державного стандарту. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Мета та завдання курсів історії в загальноосвітній школі. Учбове навантаження й план. Оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. Зміст та структура курсів. Основні поняття та уміння. Навчальні комплекси. Планування навчання історії в школі.

Тема 52. Урок історії

Сутність уроку історії та історія його введення в шкільний курс. Термін „урок”. Сутність уроку історії в загальноосвітній школі. Введення уроку історії в шкільний курс. Реформа 1786 р. та введення класно-урочної системи навчання.

Класифікація уроків історії. Типи, форми, види уроків. Труднощі у визначенні класифікації уроків. Типи уроків в залежності від дидактичної мети: вступний урок, урок вивчення нового матеріалу, комбінований урок, урок аналізу та синтезу знань, уроки формування навичок й умінь, контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь), повторювально-узагальнюючий, підсумковий уроки. Форми уроків за способами організації заняття: фронтальна, групова, індивідуальна. Види уроків в залежності від основного методу проведення заняття: урок-лекція, урок-дискусія, урок-семінар, уроки- лабораторії, урок-гра, уроки-тренінги, кіно урок та ін.

Сутність і структура уроків різних типів. Вступний урок. Урок вивчення нового матеріалу. Структура уроку з вивчення нового матеріалу. Завдання структурних елементів. Комбінований урок. Структура комбінованого уроку. Завдання структурних елементів. Урок аналізу та синтезу знань. Уроки формування навичок й умінь. Контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь). Повторювально- узагальнюючий, підсумковий уроки. Структура узагальнюючого та підсумкового уроку. Завдання структурних елементів.

Функції уроків. Термін „функція”. Освітня функція. Виховна функція уроку. Практична функція. Методична функція уроків з історії.

Тема 53. Підготовка вчителя до уроку

Характер та функції підготовки до уроку. Стратегічна, проміжна та поточна підготовка до уроків історії. Гностична, конструкуюча, організаційна, інформативна, контрольно-облікова та коригувальна функції підготовки до уроку історії.

Календарне (тематичне) планування. Урок історії в шкільному розкладі занять. Кількість годин для кожного курсу з історії. Державний та шкільний компоненти. Розподіл годин за тижнями та семестрами. Розподіл матеріалу за темами та уроками. Визначення типів уроків. Запис домашнього завдання у календарному плані.

Визначення цілей уроку. Перспективні та поточні цілі курсів, розділів, тем, уроків. Освітні, виховні, розвиваючі та методичні цілі уроку. Залежність цілей уроку від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Структурно-функціональний аналіз та відбір історичного матеріалу. Визначення структури історичного матеріалу: факти, події, терміни, поняття, явища, процеси. Відбір головного та другорядного в історичному матеріалі. Дотримання програмового змісту. Добір та можливості використання поза програмового історичного матеріалу.

Відбір методів для роботи на уроці. Визначення найбільш доцільних методів роботи з відповідним історичним матеріалом. Загальна кількість методів та прийомів для одного уроку. Залежність методів та прийомів від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Готування обладнання та роздавального матеріалу для уроку. Перспективна та поточна підготовка обладнання та матеріалів. Розміщення наочних приладь. Дотримання техніки безпеки та санітарних норм роботи з обладнанням. Визначення способів долучення учнів до роботи з обладнанням та способів отримання роздавального матеріалу.

Поурочне планування. Конспект і план уроку. Номер, дата, тема, мета, обладнання, тип і план уроку. Організаційний момент. Визначення цілей і завдань уроку. Актуалізація опорних знань. Вивчення нового матеріалу. Закріплення нового матеріалу. Підведення підсумків заняття. Домашнє завдання. Аналіз уроку.

Вчитель історії: основні вимоги. Професіоналізм історика. Обсяг знань та умінь. Самоосвіта вчителя історії. Самоаналіз уроків та та інших форм діяльності вчителя історії. Моральний вигляд учителя. Педагогічне спілкування та норми взаємодії вчителя та учня. Основні області утруднень в педагогічній взаємодії. Педагогічна культура.

Дослідницька діяльність на уроках історії. Інноваційна технологія - "Діти пишуть історію". Ю.Л. Троицкий. Концепція технології. Документально-методичні комплекси (ДМК). Структура програми. Тема. Основні проблеми теми. Тексти (ДМК). Розумові і поведінкові стратегії школярів. Предметний потенціал технології. Виховний (педагогічний) потенціал. Інтегративний потенціал. Документальні пакети і самоосвіта. Естетичний потенціал.

Тема 54. Позаурочна робота з історії

Загальна характеристика позаурочної роботи. Визначення позаурочної роботи з історії. Складові позаурочної роботи. Положення, що забезпечують динамічність та високу якість позаурочної роботи. Завдання позаурочної роботи.

Система форм і прийомів позаурочної роботи. Фронтальна (масова), групова (гурткова) та індивідуальна робота. Систематична (постійна) та епізодична чи разова позаурочна робота. Різноманіття форм позаурочної роботи.

Форми позаурочної роботи. Самостійне читання і засвоєння хрестоматійних і інших історичних джерел. Шкільні історичні гуртки і товариства. Лекторські групи. Учніські клуби і товариства. Історичні конференції, диспути, олімпіади, вікторини, конкурси, самодіяльні спектаклі, літературно-музичні композиції, дні військової слави. Вечора історії і сучасності. Зустрічі з видатними людьми. Створення «малих історій» школи, села, вулиці, органа влади, підприємства, і т.д. Загони (групи) слідопитів. Екскурсії, походи, мікроекспедиції і туристичні походи по історичних маршрутах і місцям і т.п. Вивчення й узагальнення народних традицій. Турбота про безпритульних, переселенців, біженців, мешканців дитячих будинків. Робота в музеях, історичних залах та кімнатах.

Методи та прийоми позаурочної роботи. Підготовка вчителя. Планування позаурочної роботи. Роль учителя в організації роботи дітей. Визначення найбільш доцільних методів роботи

з відповідним історичним матеріалом. Критерії відбору та методика роботи з краєзнавчим матеріалом.

Кабінет історії в школі. Роль кабінету в навчальній роботі з історії. Приміщення й устаткування кабінету. Текстуальні джерела. Наочні навчальні приладдя. Шкільна історична фонотека, відеотека. Навчальна апаратура. Техніка безпеки та санітарні норми в кабінеті історії.

Урок-суд як вид інноваційних технологій. Постановка проблеми. Визначення терміну. Ретроспективні ігри. Етапи уроку. Завдання підготовчого етапу. Основний етап уроку- суду. Підведення підсумків. Методичні рекомендації щодо організації та проведення уроку-суду.

МОДУЛЬ XVI

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема 55. Методи та прийоми навчання. Навчально-методичний комплекс

Структура історичного матеріалу. Факти в навчанні історії. Вихідна термінологія питання. Факти першого і другого порядку. Основні та другорядні факти. Події. Специфіка фактично-подієвого матеріалу. Великі події. Значні події. Випадкові події. Явище. Процес. Уявлення. Поняття. Термін. Вихідні дані питання. Обумовленість вивчення термінології. Причинно-наслідкові зв'язки і закономірності в історії.

Способи вивчення різних структурних елементів історичного матеріалу. Навчальне відпрацьовування фактів (подій). Сутність події. Причини події. Процес взаємодії подій та фактів. Значення подій та фактів. Прийоми розуміння явищ. Пізнання учнями розвитку історичних явищ. Методи засвоєння термінології. Пізнання причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей в історії.

Методи й прийоми навчання. Терміни „методи навчання”, „прийоми навчання”. Методи навчання як способи організації навчального матеріалу та взаємозалежної діяльності вчителя й учнів у процесі навчання. Прийоми як види діяльності. Методичні прийоми. Технології навчання. Модель навчання. Педагогічні технології. Інноваційні технології.

Класифікації методів викладання історії. Класифікація методів на основі логічних операцій (індивідуальний, аналітичний та ін.). Класифікація методів за дидактичними цілями (вивчення, закріплення, перевірка та ін.). Класифікація методів за джерелами знань (словесні, наочні, практичні). Класифікація методів за ступенем самостійності пізнавальної діяльності учнів: М.Н. Скаткін, І.Я. Лернер (репродуктивні та продуктивні методи). Класифікація методів за характером взаємодії між учителем і учнями, учнями між собою (пасивні (умовно-пасивні), активні та інтерактивні).

Ефективність навчання історії різними методами. «Піраміда навчання».

Навчально-методичний комплекс з історії. Навчально-методичний комплекс учня. Підручник. Навчальний посібник. Хрестоматія. Збірка історичних джерел. Робочий зошит. Атлас. Контурна карта. Щоденник. Словник термінів. Енциклопедія. Навчально- методичний комплекс вчителя. Концепції історичної освіти. Програма з історії для загальноосвітньої школи. Науково-методична література. Плани-конспекти уроків. Науково-методичні журнали та інші видання періодики.

Використання навчально-методичного комплексу з історії. Способи використання навчальних посібників, хрестоматій, словників термінів та науково-методичної літератури. Ведення робочого зошиту з історії. Використання атласу. Правила виконання завдань в контурних картах.

Підручник історії. Підручник як джерело нових знань і засіб осмислення історичного матеріалу. Роль підручника в роботі школяра. Сучасні підходи до підручника з історії в Україні.

Первісне ознайомлення учнів з підручником історії. Інструктивне заняття в порядку пояснювального читання параграфа. Пояснення структурних елементів підручника. Пояснення

приймів читання та запам'ятовування підручника. Виявлення рівня навичок (умінь) учнів на основі підручника історії.

Використання підручника історії. Робота з підручником на уроці історії. Виконання домашнього завдання за підручником історії. Робота з термінологією й окремими елементами тексту підручника. Використання питань і завдань у підручниках. Робота з ілюстраціями та іншими наочними засобами навчання підручника.

Тема 56. Основні методи та прийоми усного викладання і вивчення історії

Прийоми розповіді й опису. Розповіді. Сюжетна оповідальна розповідь. Драматизація. Образна розповідь. Конспективна розповідь й інформативне повідомлення. Опис. Картинний опис. Аналітичний опис. Образна характеристик. Характеристика історичної особистості.

Викладання й вивчення теоретичного навчального матеріалу. Пояснення. Пояснення сутності історичних явищ у викладі матеріалу вчителем. Міркування. Характеристика. Порівняльна й узагальнююча характеристики. Аналіз і синтез. Порівняння. Доказ. Діяльність учнів при викладанні та вивченні теоретичного матеріалу. Різні види завдань: таблиці, логічні схеми, задачі, плани, ігри, тощо. Метод «Прес».

Лекції у навчанні історії школярів. Оповідальна лекція Структура й особливості оповідальної лекції. Дії учнів на лекції. Лекції діалогічного характеру: інформативно- діалогічні і проблемні. Попередня підготовка учнів до діалогічної лекції. Проблемна лекція: варіанти роботи. Проблему ставить і вирішує лектор. Слухачі вникають у логіку його думки. Проблему ставить лектор. Слухачі беруть участь у її дозволі. Лектор спонукує слухачів самих підійти до усвідомлення проблеми і її рішення. Проблему ставить лектор і пропонує відпрацювати її самостійно.

Семінари у навчанні історії школярів. Семінар-дослідження. Постановка питання. Освітньо-дослідницька, виховна, практична, методична функції даного виду семінару. Підготовча робота. Формулювання вихідної проблеми дослідження. Обговорення теми семінару. Заклучно-орієнтуючий етап. *Семінар з елементами дискусії.* Термінологія методу. Типи дискусій: імперативний, конфронтаційний, інформативний. Принципи дискусії на семінарі: рівність учасників, стійка спрямованість, адекватність сприйняття. Вибір теми дискусії. Порядок ведення дискусії на семінарі: вступне слово, виступи і можливі репліки учасників дискусії, формування альтернативних груп, поступове підведення дискусії до загальної точки зору висновок. Недоліки (пороки) дискусії.

Методи узагальнення історичних знань. Необхідність систематизації знань. Варіанти узагальнення знань. Висновки як спосіб узагальнення знань. Таблиці і схеми в узагальненні знань.

«Круглий стіл». Короткий екскурс в історію питання. Визначення навчального заняття «круглий стіл». Підготовчий етап. Вибір теми для обговорення. Вироблення цілей заняття. Запрошення фахівців. Консультування учнів. Підготовка приміщення. Розробка плану заняття. Обговорення проблеми. Підведення підсумків роботи.

«Карусель» як класно-групове заняття. Визначення поняття навчального заняття «карусель». Наповнення робочих місць. Власне «карусель». Кількість активних учасників роботи. Заклучна частина.

Проблемний метод у вивченні історії. Понятійний апарат методу. «Проблемне питання», «проблемна задача», «проблемна ситуація». Проблемний виклад. Виклад матеріалу вчителем із проблемними завданнями учням. Евристика в пізнанні учнями сутності історичних явищ. Пояснення історичного матеріалу в евристичній бесіді. Зображення проблемних задач. Типізація проблемних задач.

Методи інтерактивного навчання на уроках історії. Кооперативне навчання: робота в парах, робота в малих групах, «Коло ідей», «Акваріум», «Два – чотири – всі разом»,

«Ротаційні трійки». Методи колективно-групового навчання: «Мікрофон». «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Навчаючи-вчуся», «Незакінчене речення», «Дерево рієнь». Технології ситуативного моделювання: емітаційні та рольові ігри, «Судове слухання», «Громадські слухання. Технології опрацювання дискусійних питань: «Займи позицію», «Шкала думок», «Дискусія», «Зміни позицію», «Оцінювальна дискусія», «Дебати», «Кейс- метод».

Тема 57. Наочність у навчанні історії

Засоби й види наочності. Принцип наочності. Наочності і їхні носії. Внутрішня, чи словесно-образна і зовнішня, чи предметна наочність.

Класифікація засобів наочності по їх змісту: природна монументальна наочність, справжні предмети матеріальної культури, спеціально виготовлена предметна наочність, образотворча наочність, умовно-графічна наочність, технічні засоби навчання.

Навчальна картина на уроках історії. Подієві, типологічні і культурно-історичні навчальні картини. Послідовність роботи з картиною на уроці. Мистецтвознавчий аналіз добутку художника. Портрети. Завдання учням при роботі з портретами. Використання карикатури у викладі історичного матеріалу.

Застосування умовно-графічної наочності. Схеми, графіки, таблиці. діаграми, картограми. Схематичний малюнок. Аплікації. Послідовне заповнення дошки малюнком і аплікаціями. Послідовність розміщення.

Метод опорних конспектів. Ключова термінологія і визначення методу. Опорний сигнал. Знак. Символ. Піктограма. Піктографічний лист. Идеограма. Конспект. Типи опорних конспектів. Розробка опорного конспекту. Метод роботи з опорним конспектом на уроці. Метод самостійного відпрацювання опорних конспектів учнями вдома.

Картографічні наочні приладдя і їхнє застосування на уроках історії. Загальна характеристика історичних карт. Локалізація історичних подій на карті. Застосування на уроках навчальних карт. Формування просторових уявлень учнів. Картографічні знання й уміння. Правила показу по історичній карті. Картоосхеми. Плани на місцевості. Робота з атласами, контурними картами. Картографічні ігри.

Технічні засоби навчання історії. Електронно-технічні засоби навчання (ЕТЗН): радіотелевізійні і кіно прилади, звукозаписувальна і звуковідтворююча апаратура, радіо- і кадропроєктори, засоби статичної проєкції, наочні (кіно-, відео-, діафільми, діапозитиви, тощо). Комп'ютерні програми. Навчальні і контролюючі програми. Історична освіта через Інтернет. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя та учнів. Використання комп'ютерних презентацій у викладанні історії в школі.

Тема 58. Хронологія у вивченні історії

Періодизація у вивченні історії. Періодизація як необхідна умова вивчення історії. Функції періодизації. Ера. До письмова ера. Древня ера. Нова ера. Епоха. Період. Етап. Періодизація загальної історії. Періодизація історії України. Методи та прийоми вивчення періодизації.

Хронологія у викладанні та вивченні історії. Хронологія в школі. Ціль вивчення хронології в школі. Причини незадовільного положення справ з навчанням учнів хронологічної грамотності. Методи і прийоми роботи з хронологією. Хронологія своєї родини. Основні дати. Опорні дати. Вимір часу. Вимір часу для молодших школярів. До нашої (нової) ери. Наша (нова) ера. Стрічка часу. Хронологічні таблиці. Функція хронологічної таблиці — нагадування. Прийоми запам'ятовування хронології. Завдання й ігри по виробленню хронологічних умінь. Комп'ютерні програми з хронології.

Синхронія у запам'ятовуванні історії. Синхронізація історичних знань. Синхронічний метод «голі» і «одягнені» синхронічні таблиці. Про реалізацію синхронічного методу. Синхроністичні таблиці. запам'ятовування.

Діахронія у розумінні історії. Діахронічний метод. Діахронічні таблиці - таблиці синхронні не за часом (хронології), а за однорідними фактами і подіями. Функція діахронічної таблиці — розуміння. Порядок розробки діахронічних таблиць.

Тема 59. Вивчення джерел історичних знань

Історична правда і її місце в навчанні історії. Проблема правди в історії. Історична правда на всіх одна. У пошуках методичної правди. Вимоги до викладу історії. Історична неправда. Види неправди.

Історичні документи і їхні види. Робота вчителя й учнів з документами. Значення застосування письмових документів у навчанні історії. Види історичних документів і критерії їхнього добору для уроку. Методика вивчення документів. Вивчення документів на уроці, вдома та на позаурочних заняттях. Використання історичних джерел в дослідницькій діяльності учнів. Навчання роботі з документом.

Метод послідовно-текстуального вивчення джерел. Сутність питання. Обґрунтування методу. Поетапне вивчення джерел: підготовча робота; засвоєння змісту джерела; виконання узагальнюючих і практичних завдань.

Логічні завдання в роботі учнів із джерелами. Сутність логічних завдань. Логічний прийом. Різновиди керуючих засобів логічних завдань Типи логічних завдань. Варіанти використання логічних завдань.

Тези і конспекти джерел історичних знань. Конспектування. Конспектування окремого джерела, групи джерел. Конспектування джерел за окремою темою. Складання тез. План-конспект. Пам'ятки з конспектування.

МОДУЛЬ XVII

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ

Тема 60. Розвиток пізнавальних здібностей учнів у навчанні історії

Розвиваюче навчання. Розвиток і навчання. Поняття про розвиваюче навчання. Поняття методики розвитку. Критерії розвитку. Склад знань про способи пізнавальної діяльності: 1. Елементарні зведення про деякі положення теорії пізнання, про ряд процесів психології, про основні форми, принципи, законах мислення формальної і діалектичної логіки, організації застосування їх і вироблення умінь оперувати ними. 2. Формування методу пізнання явищ громадського життя, умінь аналізувати і синтезувати, застосовувати індукцію і дедукцію. 3. Розуміння учнями тієї діяльності, до якої їх ставлять за обов'язок прийомам навчальної роботи, застосовувані вчителем.

Уміння й методика їх формування. Уміння. Навичка. Класифікація умінь і навичок у психолого-педагогічній літературі: учбово-організаційні, мовні (письмові й усні) учбово-інформаційні, учбово-інтелектуальні. Етапи методики формування умінь.

Розвиток мислення. Інтелектуальні прийоми й уміння учнів. Співвідношення загального і спеціального мислення. Про підходи до визначення цілеспрямованості розвитку мисленні. Ускладнення роботи з розвитку мислення. Зміст і умови роботи з формування умінь розумової праці. лінії ускладнення Прийоми розумової діяльності. Навчання аналізу і синтезу. Навчання абстрагуванню. Навчання порівнянню. Формування умінь робити висновки. Навчання доказу.

Взаємозв'язок різних умінь. Формування умінь розкривати взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ. Роль пам'ятки у розвитку мислення. Розвиток широти і глибини мислення.

Розвиток мови. Конспекти та робочі записи, пам'ятки. Читання. Рівні читання історичної літератури. Недоліки традиційного читання. Інтегральний алгоритм читання. Розповідання. Про якості розповідання. Вимоги до мови вчителя. Репродуктивний і продуктивний виклад Підготовка розповіді за текстом підручника. Підготовка розповіді за змістом наочного приладдя. Використання історичних документів як засобу збагачення мови. Конспекти і робочі записи у розвитку мови. Пам'ятки. Навчання конспектуванню і складанню тез. Усний виклад матеріалу на основі декількох джерел знань. Розвиток мови при письмовому викладі історичного матеріалу. Словникова робота. Види і прийоми словникової роботи.

Розвиток уваги, сприйняття, уяви, пам'яті, волі й емоційного сприйняття. Розвиток уваги. Що важливо для розвитку уваги? Стійкість уваги. Розподіл уваги. Переключення уваги. Розвиток сприйняття. Умови повноцінного сприйняття спостережливність Способи сприйняття: емоційного типу сприйняття аналітичному типі сприйняття аналітико-синтетичний тип сприйняття Розвиток уяви. Розвиток пам'яті. Довільна і мимовільна пам'ять. Словесно-логічна, образна рухова, емоційна пам'ять. Формування таких її якостей як повнота, точність, міцність і готовність. Виявлення слухової пам'яті. Виявлення зорової пам'яті. Умови успішного запам'ятовування. Умови збереження в пам'яті засвоєного і пригадування. Формування волі й емоційного виховання. Підготовка до самоосвіти.

Тема 61. Вивчення історичних діячів на заняттях з історії та формування особистості школяра.

Значення вивчення особистості історичного діяча для навчання та виховання школярів на уроках історії. Термінологія питання. Поняття історичної особистості. Місце вивчення особистостей в історичній освіті. Причини вивчення особистостей. Оцінка історичних особистостей. Кількість особистостей, які підлягають вивченню школярами. Гендерний фактор вивчення особистостей.

Методи вивчення особистостей. Методичні вимоги та критерії характеристики історичної особистості. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на уроці. П'ятиетапний алгоритм вивчення особистостей. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на позаурочних заняттях та під час виконання домашнього завдання. Характеристика історичного діяча. Реферати та доповіді учнів з теми діяльності історичного діяча. Вивчення діяльності сучасних діячів на уроці історії.

Самостійна та творча робота на заняттях з історії. Постановка проблеми. Ступінь самостійності. Залежність прийомів самостійної роботи від віку та індивідуальних психологічних характеристик школяра. Види творчої та самостійної роботи учнів. Пам'ятки для виконання завдань учнями під час самостійної роботи. Методи та прийоми самостійної роботи.

Індивідуалізація і диференціація в роботі учнів. Індивідуалізація навчання. Основна термінологія питання. Визначення індивідуалізації в навчанні. Епізодична індивідуальна робота. Системна індивідуальна робота. Індивідуальна робота на лекції, семінарі (груповому занятті). Диференціація навчання. Основна термінологія питання. Методи та прийоми здійснення диференціації в навчанні.

Особистісно-орієнтоване навчання. Постановка проблеми. Визначення особистісно-орієнтованого навчання. Особистість. Умотивованість особистісно-орієнтованого навчання. Методи та прийоми особистісно-орієнтованого навчання. Розвиток особистості при навчанні історії.

Компетентнісна модель викладання історії в школі. Система компетентностей учнів. Ключові (уміння вчитись (навчальна), соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, з інформаційних та комунікаційних технологій, громадянська, підприємницька). Загальногалузеві (набуваються учнем впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах

середньої школи). Предметні (набуваються учнем впродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах середньої школи) компетентності: знання, вміння, навички, ставлення. Загальнопредметні компетентності для предмета “Історія”: хронологічна, просторова, інформаційна, мовленнєва, логічна, аксіологічна. Зв'язки між поняттями «прийом», «уміння», «навичка», «предметна компетентність». Визначення компетенції учня. Проблеми запровадження в Україні компетентної моделі навчання історії.

Формування історичної свідомості у школярів. Постановка проблеми. Перехід від інформаційно-накопичувальної моделі історичної освіти до компетентної.

Умотивованість навчання історії. Методи та прийоми формування історичної свідомості: широке використання документальних джерел, вивчення дискусійних питань, логічних завдань, тощо. Розвиток історичного мислення учнів.

Тема 62. Міжкурсові та міжпредметні зв'язки у формуванні особистості школяра

Між курсові зв'язки у викладанні історії. Постановка проблеми. Роль та місце між курсових зв'язків у розвитку особистості школяра. Поняття між курсових зв'язків. Види між курсових зв'язків. Методи та прийоми реалізації між курсових зв'язків. Синхронізація знань з всесвітньої історії та історії України. Синхроністична таблиця. Причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами, що вивчаються в різних курсах історії. Важливість досягнення взаємозв'язку та взаємозалежності фактів, подій, явищ у формуванні особистості учнів.

Міжпредметні зв'язки у вивченні історії. Постановка проблеми. Визначення міжпредметних зв'язків у вивченні історії. Роль та місце міжпредметних зв'язків у розвитку особистості школяра. Навчальні предмети, з якими здійснюються міжпредметні зв'язки під час викладання історії: література, географія, право, тощо.

Інтегровані навчальні заняття. Постановка проблеми. Бінарне навчальне заняття. Структурна модель бінарного навчального заняття. Традиційне навчальне заняття з елементами інтеграції.

Структурна модель інтегрованого уроку. Етапи інтегрованого уроку. Відбір та структурування навчального матеріалу предметів-сумісників. Визначення ролі кожного вчителя на уроці. Власне підготовка та проведення уроку. Аналіз результатів.

Використання художніх творів та методика їх відпрацювання. Інтеграція уроку історії та літератури. Класифікація художніх творів. Методика роботи з художнім твором. Різні прийоми використання книги на уроках учителем. Читання на уроці уривків книги як джерела історичних знань. Аналіз історичних добутоків з позиції відповідності їх історичній науці. Рецензія. Самостійна робота над текстом книги. Підбір прикладів. Складання анотації. Заучування тексту. Емоційно-моральний вплив на учнів художньої літератури. Моральне виховання.

Громадянське виховання. Інтеграція уроку історії та права. Роль історії у вихованні громадянина. Концепція громадянської освіти в школах України. Програма громадянського й патріотичного виховання. Демократична культура особистості. Урок громадянської освіти. Підготовка школярів до свідомої участі в у виборах. Виховання патріотизму. Приклад істориків-патріотів у навчанні історії. Виховання міжнаціональної і соціальної згоди. Як навчати переборювати труднощі? Значення громадянського виховання у становленні особистості.

Естетичне виховання на уроці історії та міжпредметних уроках. Завдання естетичного виховання в навчанні історії. Естетика в історичній дійсності. Мистецтво як фактор естетичного виховання в навчанні історії. Використання творів мистецтва на уроці. Інтеграція уроку історії та малювання.

Тема 63. Перевірка та облік знань й умінь учнів з історії

Діагностика та оцінка успішності учнів. Постановка проблеми. Визначення діагностики успішності учнів. Система оцінювання знань та умінь учнів. Місце оцінки знань. Функції і види діагностики. Поточний, проміжний, підсумковий контроль. Завдання для перевірки навченості учнів: вимоги до складання.

Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання. Ціннісні орієнтації. Емоційно-оцінна діяльність у навчанні. Технологія формування емоційно-оцінної

діяльності. Рівні у процесі оцінювання. Операції, спрямовані на оцінку об'єкта. Етапи керівництва процесом формування досвіду емоційно-оцінної діяльності: підготовчий, тренувальний і творчий.

Використання пам'ятки „Як правильно оцінювати”. Емоційний компонент у формуванні досвіду емоційно-оцінної діяльності.

Рейтингова оцінка знань. Постановка проблеми. Визначення рейтингової оцінки знань. Умови дії рейтингової системи: вироблення сильної мотивації до навчання; створення матеріальної бази; перекомпонування досліджуваних курсів історії по більш твердих блоках (модулям); виділення обсягу конкретних історичних знань, що учні повинні вивчити, а вчитель оцінити; розробка математичної системи оцінок; розробка системи критеріїв оцінок знань учнів.

Поточна перевірка знань і умінь учнів. Місце поточної перевірки знань і умінь учнів. Вимоги до поточної перевірки знань і умінь учнів. Методи та прийоми перевірки знань і умінь учнів. Опитування. Вимоги до питань вчителя та учнів. Усні розповіді. Індивідуальні завдання на місцях. Завдання біля класної дошки. Рецензування відповіді.

Тематичне оцінювання. Яким повинно бути тематичне оцінювання навчальних досягнень з історії? Чинники, які необхідно враховувати під час визначення завдань тематичного оцінювання. Основні принципи тематичного оцінювання. Вибір форми перевірки під час тематичного оцінювання. Методи та прийоми тематичного оцінювання.

Тестування. Визначення тесту. Тестування в ході діагностики. Недоліки та переваги тестування. Фактори тестування: тривалість, періодичність, комплексність. Тестування в ході навчання. Підсумкове тестування. Самоперевірка. Виявлення хронологічних знань. Виявлення картографічних знань і умінь. Виявлення знань головних і неголовних історичних фактів. Виявлення теоретичних знань. Вимоги до нових тестові завдань.

Екзамен. Термін «екзамен». Постановка проблеми. Місце екзамену в системі історичної освіти. Екзамен в різних країнах. Недоліки сучасних екзаменів. Вимоги до екзамену з історії.

Моніторинг якості навчання з історії. Постановка проблеми. Визначення моніторингу якості навчання з історії. Місце моніторингу якості навчання з історії. Об'єкт моніторингу. Параметри компетентності, які визначають якість освіти. Функції моніторингу. Методика моніторингу. Очікувані результати. Ключові компетентності: пізнавальна, особистісна, самоосвітня, соціальна. Основні етапи проведення моніторингу. Методи та прийоми моніторингу.

Тема 64. Інновації в навчанні історії.

Інновації у навчанні історії. Педагогічні інновації. Умови здійснення інноваційної діяльності. Рівні новизни, градація. Класифікація інновацій. Форма (нові чи вдосконалені) і характер (інноваційний продукт, інноваційний процес, управлінська та інфраструктурна інновація) педагогічних інновацій. Український банк педагогічних інновацій. Інноваційна методика «критичного мислення». Творчо-імпровізаційна модель навчання.

«Технології навчання». Лабораторна система навчання. Технологія розвиваючого навчання. Групові технології. Технологія інтенсифікації навчальної діяльності. Комп'ютерні технології. Програма Power Point: використання презентацій на уроці історії. Проблемне навчання історії. Навчання під гіпнозом. Конфлікт-метод. Модульна технологія в навчанні історії.

Нетрадиційний урок. Визначення терміну. Ідея нетрадиційного уроку. Мета уроку. Умови реалізації. Очікуваний результат. Класифікації нетрадиційних уроків. Урок-образ. Урок логічного мислення. Урок настрою. Урок самостійної дії. Урок актуалізації и проповіді. Рекомендації до проведення нетрадиційних уроків.

2. ПЕРЕЛІК ПРОГРАМНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІСТОРІЯ» ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

1. Русь у сучасному науковому та політичному дискурсі. Формування Київської держави в IX – X ст., її характеристика.
2. Впровадження християнства на Русі та його історичне значення. Історична постать Володимира Великого.
3. Галицько-Волинська держава у XIII – першій половині XIV ст. Політичний портрет Данила Галицького.
4. Кримський ханат у XV – XVIII ст.
5. Становлення українського козацтва (XV–XVI ст.). Проблема заснування Запорозької Січі. Місце запорозького козацтва в історії України.
6. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.: причини, етапи та наслідки. Постать гетьмана Б. Хмельницького в українській історії.
7. Гетьмани І. Мазепа та П. Орлик. Конституція прав і вольностей Війська Запорозького.
8. Військо Запорозьке – Українська козацька держава. Інституції, місце в історії України.
9. Переселення християн з Криму до Приазов'я та надання Маріуполю статусу міста.
10. Т. Шевченко – видатний діяч українського національного відродження. Поезія та живопис великого Кобзаря.
11. Великі реформи 60–70-х рр. XIX ст. в українських землях. Процеси суспільної модернізації та економічний розвиток українських земель у другій пол. XIX – на початку XX ст.
12. Громади і українське національне відродження у другій половині XIX ст. В. Антонович та М. Драгоманов.
13. М. Грушевський – видатний український вчений, громадсько-політичний та державний діяч.
14. Діяльність Івана Попова на посаді маріупольського міського голови (1894 – 1919 рр.).
15. Українська революція 1917 – 1921 рр.: мета, періоди, здобутки, невдачі та наслідки.
16. Суспільні процеси Української революції 1917 – 1921 рр. у Маріупольському повіті.
17. Природа і генезис тоталітаризму.
18. Сталінський тоталітарний режим в Україні (кінець 20-х – 30-і рр. XX ст.).
19. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни та історична доля України.
20. Політична діяльність ОУН (Б) та ОУН (М) в 1943-1945 рр.
21. Боротьба УПА в Україні в роки Другої світової війни.
22. Україна в період хрущовської «відлиги». Поглиблення кризи комуністичного режиму в Україні (1964 – 1990 рр.). Дисидентський рух в Україні у 60 – 80-і рр. XX ст.
23. Суверенізація УРСР. Народження незалежної Української держави (1990 – 1991 рр.).
24. Проблеми політичного та економічного розвитку Української держави (2004 – 2009 рр.). Помаранчева революція.
25. Поглиблення політичної та економічної кризи в Україні протягом 2010 – 2013 рр. Євромайдан та Революція гідності.
26. Захист суверенітету та територіальної цілісності України в умовах російсько-української війни (2014 – 2021 рр.).

27. Давньоєгипетська держава: політичний та соціально-економічний розвиток.
28. Афіньська демократія і спартанська олігархія як суспільно-політичні системи.
29. Імперія Александра Македонського та її розпад. Елліністичні держави
30. Стародавній Рим в добу республіки та імперії: періодизація, політичний та суспільно-економічний устрій.
31. Виникнення феодалізму в Західній Європі. Його характеристика.
32. Католицька церква в Західній Європі у середні віки. Реформація та Контрреформація в країнах Західної Європи.
33. Утворення Московської держави (XIV – XVI ст.), зародження імперської ідеології.
34. Революція в Англії 1640 – 1660-і рр.: передумови, основні етапи, історичне значення.
35. Війна за незалежність англійських колоній в Північній Америці. Створення США.
36. Велика Французька революція: передумови, основні етапи, історичне значення.
37. Російська демократична революція та жовтневий переворот 1917 р. у Петрограді. Зміст, наслідки та історичні оцінки більшовицької революції. Громадянська війна в Росії: причини, основні етапи, наслідки.
38. Прихід до влади нацистів у Німеччині. Внутрішня та зовнішня політика гітлерівської диктатури у 1933 – 1939 рр.
39. Напад нацистської Німеччини на СРСР. Оборонні бої РСЧА на території України у червні 1941 – липні 1942 рр.
40. США на початку XXI ст.
41. Неоімперська політика путінської Росії щодо України. Російсько-українська війна у 2014-2021 рр.
42. Повномасштабна рашистська агресія проти України. Причини, військові дії, міжнародна підтримка України (2022 – 2023 рр.).
43. ФРН наприкінці XX – у першій чверті XXI ст.
44. Великобританія наприкінці XX – у першій чверті XXI ст.
45. Франція наприкінці XX – у першій чверті XXI ст.
46. Японія: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
47. КНР: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
48. Республіка Індія: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
49. Туреччина: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
50. Країни Латинської Америки: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
51. Країни Африки: основні тенденції розвитку на початку XXI ст.
52. Міжнародні відносини на сучасному етапі.
53. Концепція історичної освіти в Україні, Державний стандарт. Державна програма з історії для загальноосвітніх шкіл.
54. Мета, завдання, зміст та структура курсів історії у загальноосвітній школі.
55. Сутність і структура уроку історії. Функції уроків історії.
56. Типи, форми, види уроків історії.
57. Підготовка вчителя до уроку історії. Функції підготовки до уроку.
58. Планування викладання історії у школі (види планування). Календарно-тематичне планування уроків історії. Поурочне планування з історії.
59. Учитель історії: основні вимоги.
60. Загальна характеристика та завдання позаурочної роботи з історії. Форми та види, система методів та прийомів позаурочної роботи з історії. Кабінет історії у школі.
61. Підручник з історії та його роль у роботі школяра. Учбово-методичний комплекс з історії для школяра й способи його використання.
62. Структура історичного матеріалу й способи його вивчення.
63. Методи, прийоми викладання історії та їх класифікації.

64. Пасивні, активні та інтерактивні методи викладання історії. Прийоми та методи використання наочності у викладанні історії в школі.
65. Прийоми та методи використання ТЗН у викладанні історії в школі.
66. Перевірка та облік знань й умінь учнів з історії
67. Практичні заняття з історії в школі.
68. Навчання школярів аналізу історичної події.
69. Тематичне планування уроків історії (на прикладі великої теми одного будь-якого курсу).
70. Навчання школярів прийомам роботи з історичними документами.
71. Розвиток пізнавальних здібностей учнів у навчанні історії.
72. Мета, завдання, зміст та структура курсів історії у загальноосвітній школі.
73. Планування викладання історії у школі (види планування). Календарно-тематичне планування уроків історії. Поурочне планування з історії.
74. Міжкурсові та міжпредметні зв'язки у формуванні особистості школяра
75. Загальна характеристика та завдання позаурочної роботи з історії. Форми та види, система методів та прийомів позаурочної роботи з історії. Кабінет історії у школі.
76. Структура історичного матеріалу й способи його вивчення.
77. Методи, прийоми викладання історії та їх класифікації.
78. Інноваційні технології у сучасному викладанні історії в школі.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії у Маріупольському державному університеті від 24.06.2021 № 211. Кваліфікаційний екзамен приймається Екзаменаційною комісією, склад якої затверджується наказом ректора Університету. Екзаменаційний контроль проводиться у відповідності до навчального плану. Питання, що виносяться на екзамен, складаються на основі навчальних програм.

Повнота відповідей студентів визначається та фіксується відповідно до декількох шкал оцінювання:

Оцінка за підсумкову атестацію з кваліфікаційного екзамену є сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за відповіді за кожним з питань, передбачених чинною програмою.

Кваліфікаційний екзамен проводиться в усній формі та оцінюється від 0 до 100 балів (три питання, перше та друге питання оцінюється від 0 до 35 балів та третє питання – від 0 до 30 балів).

Шкала оцінювання результатів складання атестаційних екзаменів: національна та ECTS

100 - бальна шкала	ECTS	Національна шкала	Визначення
90-100	A	Відмінно	Відмінна відповідь, виконання завдань лише з незначною кількістю помилок
82-89	B	Дуже добре	Добре виконання завдань, вище середнього рівня з кількома помилками
74-81	C	Добре	Загалом відповідь правильна, виконані завдання з певною кількістю грубих помилок
64-73	D	Задовільно	Задовільно - непогано виконані завдання, але з великою кількістю недоліків
60-63	E	Задовільно	Достатньо – відповідь і виконані завдання задовольняють мінімальні критерії якості
менше 60	F	Незадовільно	Незадовільна відповідь, виконані завдання не відповідають критеріям якості

Підсумкова оцінка кваліфікаційного екзамену визначається як середня з позитивних оцінок за кожен вид екзаменаційних завдань (якщо інше не визначене програмою атестаційного екзамену).

Оцінки кваліфікаційного екзамену виставляє кожен член комісії.

4. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркуша О. Г., Кондратюк К. К., Мудрий М. М., Сухий О. М. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М. Мудрого. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. - 408 с.: іл.
2. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник / В.Ф.Верстюк, О.М. Дзюба, В.Ф.Репринцев. – Вид. друге, доповнене, доопрацьоване. – К.: Наук. думка, 2005. – 718 с.
3. Греченко В.А. Історія України. Модульний курс : Навчальний посібник для ВНЗ / В.А Греченко. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 384 с. (Серія «Переходимо до Болонської системи»)
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – XX ст. – Навч. Науково-популярне видання. – К.: Преса України, 2019. – 656 с.
5. Довідник з історії України / І.З.Підкова, Р.М.Шуст. - К.: Генеза, 2002. – 1136 с.
6. Донік О.М. Україна в складі двох імперій (Остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.). – К.: Кріон, 2011. – 248 с.
7. Донік О.М. Україна у переддень та в добу ліберальних реформ 1860 – 1870-х років. – К.: Кріон, 2012. – 240 с.
8. Енциклопедія історії України: Т. 1 – 10 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України.– К.: В-во "Наукова думка", 2003-2012.
9. Скульчик С. Історія України: становлення модерної нації / За ред. М. Климчука; Авториз. пер. з англ. А. Цимбал. – К.: Laurus, 2011. – 376 с.
10. Лановик Б., Лазарович М. Економічна історія України і світу: Навч. Посібник. – 2-ге видання, перероблене і доповнене. – Тернопіль: Джура, 2003. - 316 с.
11. Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). - Т.1. З найдавніших часів до кінця XVIII ст. - К.: Видав. дім. «Альтернативи», 2003.
12. Михальчук П.А., Куций І.П. Курс лекцій з історії України у чотирьох частинах. Ч. II. Нова історія України. – Тернопіль: Астон, 2007. – 480 с.
13. Плохій С. Брама Європи / Сергій Плохій ; пер. з англ. Романа Ключка. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 496 с.
14. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України.- К.: Критика, 2009. – 584 с.
15. Баран З.А. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.) / З.А.Баран, С.П.Качараба, Р.Б.Сіромський, Б.П.Чума: навчальний посібник. – К.: Знання, 2015. – 533 с.
16. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945 – 2002 / В.П. Газін, С.А.Копилов. – К, Либідь, 2004. – 624 с.
17. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 492 с.
18. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки 1945-2002 рр. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2004. – 624 с.
19. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій: Навч. посібник.- Київ, 1996, 2000.
20. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія середніх віків: вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. – К., 2004.
21. Новікова С.В. Історія середніх віків: інструктивно-методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів. – Маріуполь, 2012.

22. Новікова С.В. Історія середніх віків: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять. – Маріуполь, 2012.
23. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки 1918-1945: Навчальний посібник / З.А. Баран, Г.М. Кипаренко, С.П. Мовчан, М.М. Швагуляк. - Львів: Афіша, 2005. – 288 с.
24. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.
25. Світова історія XX–XXI століття. Енциклопедичний словник / за ред. Ігора. Підкови і Романа Шуста. – Видання третє . – Львів: Літопис, 2020. 1284 с.
26. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-кінець XX ст.) / І.М.Сергійчук. - Суми, ІЗТД «Університетська книга», 2002. – 288 с.
27. Стрижак В.М., Мітягін В.Ю. УСЕ: Всесвітня історія: навчально – довідковий посібник / В.М.Стрижак, В.Ю. Мітягін. – К.: Майстер-клас, 2007 – 2008. – 672 с.

Література з методики викладання історії в школі Підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації

1. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник. -Кам'янець-Подільський, 2005.
2. Малафіїк І. В. Дидактика. Навчальний посібник. – К., 2009 [Електронний ресурс]. –Доступний з: <http://www.info-library.com.ua/books-book-109.html>.
3. Мельник Л.Г. Методика викладання історії в середній школі. – К.,1974..
4. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
5. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до самостійних робіт для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
6. Пометун О., Фрейман Г. Методика викладання історії в школі. – К., 2006.

Допоміжна Наукові, науково-методичні та методичні праці

7. Андрюханова В.М. Особистісно-орієнтоване навчання: сучасні підходи //Управлінняшколою. – 2004. - №3.
8. Анісімова, Г. О. Який він – сучасний урок? : (метод. рек. до серпневих нарад учителів почат.кл.) / Г. О. Анісімова, О. В. Нікулочкіна ; [відп. ред. І. Я. Крайній] ; Комун. закл. „Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти” Запорізь. обл. ради. – Запоріжжя, 2011.
9. Баханов К. Методика викладання історії: традиції та інновації // Історія в школах України. –2002. - №6.
- 10.Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. –Запоріжжя, 2000.
- 11.Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії України (методичний посібник для вчителів) – К., 1996 .
- 12.Баханов К.О. Методичний посібник з історії України. 7 клас. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. – К., 2001.

13. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: Монографія. – Донецьк, 2005.
14. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: Дидактичний словник-довідник. – Запоріжжя, 2002.
15. Богданова О. Шлях розвитку пізнавального інтересу на уроках історії // Історія і правознавство. – 2005. - №9.
16. Бойко О.Д. Історія України. Тести. Запитання. Завдання. – К., 1998.
17. Боханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти: в пошуках оптимального варіанту // Історія в школах України. – 2003. – №1-2.
18. Варшавська М.Ю. Форми краєзнавчої науки // Історія і правознавство. – 2005. - №4.
19. Власов В. Урок тематичного оцінювання досягнень учнів з історії: що і як оцінювати // Історія в школах України. – 2003. - №2.
20. Войцеховський Ю. Мета і завдання шкільної історичної освіти // Історія в школі. – 1996. - №2.
21. Волобуєва Т.Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Харків, 2004.
22. Желіба О. Використання логічних схем на уроках всесвітньої історії та громадянської освіти // Громадянська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи : Матеріали конференції. - Ніжин : НДПУ, 2002. - с. 37.
23. Желіба О. Особливості написання плану-конспекту традиційного уроку перевірки й обліку знань учнів // Сучасний урок історії : Навчально-методичний для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 19-20.
24. Желіба О. Підготовка вчителя до уроку історії // Сучасний урок історії в школі : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 3.
25. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно // Історія в школах України. – 2004. - №5.
26. Ігнатенко Н.М. Проблеми навчання як засіб формування пізнавальної самостійності на уроках історії // Історія й правознавство. – 2005. - № 4.
27. Ков'ях Т. Інтегроване навчання: проблеми, пошуки, відкриття // Зарубіжна література. – 1997. - №17.
28. Кожемяка О. Навчатися і творити граючи // Історія України. – 2004. - №5.
29. Коляда І. Урок-суд як вид інноваційних навчальних занять // Історія України. – 2004. - №33-34.
30. Комаров В. До питання про систему методів навчання історії в школі // Історія в школах України. – 2003. - №2. – С.5-10.
31. Комаров В. Традиції і інновації в сучасній історичній освіті // Історія в школі. – 2003. - №9.
32. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди // Історія в школах України. – 2004. - №1.
33. Комарова І. Концепція громадянської освіти в школах України // Шлях освіти. – 2001. - №1.
34. Ляшенко Л. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасної системи освіти // Педагогіка та психологія. – 2005. - №1.
35. Майборода О. Вчитися в історії // Історія в школах України. – 2004. - №7.
36. Мальований Ю. До питання про наукові підвалини міжпредметних занять // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. - 1997. - № 7.